

Jestem, działałam, współpracuję

Równać
szanse

**Jak dorośli może wspierać
młodzież w rozwoju?**

Jestem, działałam, współpracuję

Jak dorośli może wspierać młodzież w rozwoju?

Katarzyna Braun
Danuta Daszkiewicz
Iwona Kirstein

SPIS TREŚCI

- 5**   **Wstęp**

- 9**   **Cele programu *Równać Szanse* a kompetencje kluczowe**

- 19**   **Metodologia programu *Równać Szanse***

- 31**   **Tożsamość**

- 43**   **Podmiotowość**

- 55**   **Współpraca i pozyskiwanie sojuszników**

- 73**   **Odpowiedzialność / Planowanie i realizacja projektu**

- 83**   **Duma / Sprawczość / Obecność młodzieży w życiu publicznym**

- 93**   **Zamiast zakończenia**

- 97**   **O autorkach**

Wstęp

Szanowni Państwo,

Ostatnie dwie dekady to okres intensywnych zmian we wszystkich sferach naszego życia. Przemiany dotknęły zarówno sposobu komunikowania się, podróżowania, jak też dostępności niektórych dóbr i usług. Zmieniła się edukacja oraz rynek pracy. Inaczej dziś wyglądają nasze miasta i wsie. Na co dzień napotykamy na nowe problemy i wyzwania, którym musimy stawić czoła.

Nie zmieniło się jedno: odpowiedzialność dorosłych za wychowanie młodzieży i za świat, w jakim będzie żyła.

Nasza publikacja to pokłosie dwudziestu lat realizacji Programu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności *Równać Szanse*, realizowanego przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży. Misją programu jest wyrównywanie szans na dobry start w dorosłe życie młodzieży z miejscowości do 20 tysięcy mieszkańców. Przez 20 lat trwania programu przyznaliśmy stowarzyszeniom, bibliotekom i domom kultury ponad 3 tysiące dotacji na realizację projektów, na kwotę ponad 40 milionów złotych. W projektach tych wzięło udział bezpośrednio 149 tysięcy osób, a pośrednio uczestniczyło w nich około 480 tysięcy młodych ludzi. Ponadto, przeszkoliliśmy ponad 7 tysięcy osób i wydaliśmy kilkadziesiąt publikacji różnego rodzaju.

Niniejsza książka to zbiór doświadczeń 20 lat trwania Programu *Równać Szanse*. Prezentowane są w niej wartości, na których opiera się *Równać Szanse*, sposoby działań z młodzieżą i efekty programu.

Fundamentalnym założeniem koncepcji jest samodzielne działanie młodzieży. Realizowane projekty wynikają z jej potrzeb, pasji i zainteresowań. Młode osoby mają wpływ na tematykę, harmonogram i sposoby realizacji przedsięwzięcia. Rola osoby dorosłej ogranicza się do wspierania i pomocy merytorycznej. Młodzież jest jedynym pomysłodawcą i realizatorem projektu. Ma moc sprawczą i ponosi konsekwencje swoich działań. Cieszy się sukcesami i wyciąga wnioski z porażek. Ta nauka samodzielności koreluje z tym, z czym stykamy się przez całe życie – odpowiedzialnością za decyzje

i działania. Koordynatorki i koordynatorzy projektu przyglądają się aktywności młodzieży. Poproszeni o wsparcie lub, gdy dostrzegają sytuację kryzysową, doradzają i wpierają w odpowiedni sposób, nie wyręczając twórców projektu. Informacje zwrotne, zbierane systematycznie przez dwadzieścia lat realizacji zamierzenia pokazują jednoznacznie, że wzrost kompetencji jest tym wyższy, im samodzielniej działa młodzież.

Książka zawiera w sobie dużą porcję „know how” dla osób pracujących z młodymi, aby nie „wywarzać otwartych drzwi”, a otworzyć się na innych, zaufać ich doświadczeniu i zastosować sprawdzone metody. Ponieważ świat ewaluje, oprócz prawd uniwersalnych, które stoją ponad czasem, wprowadzane są nowe zmienne. Publikacja wzbogacona jest interaktywnym dodatkiem, który można uzupełniać nowymi pomysłami dotyczącymi pracy z młodzieżą.

Doświadczenia roku 2020 pokazują, jak bardzo program *Równać Szanse* wpisuje się w wyzwania współczesnego świata. Samodzielność i odpowiedzialność za podejmowane decyzje pozwalają odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Tempo zmian, nieporównywalnie większe od tego, z którym mieliśmy do czynienia jeszcze 20 lat temu sprawia, że te umiejętności stają się kluczowe dla dorastającego człowieka.

Pragniemy, aby praca autorek i autorów książki była próbą odpowiedzi na pytanie: jak przygotować młodzież do dalszego życia? Chcielibyśmy, aby przedstawione przez nas opracowanie było pomocą dla osób pracujących z młodzieżą.

Dziękujemy koordynatorom i koordynatorkom, ekspertkom i ekspertom, trenerom i trenerkom, którzy współpracowali z nami w różnych okresach, przez dwadzieścia lat.

Sukcesy młodych ludzi są najlepszą rekomendacją Waszej pracy.

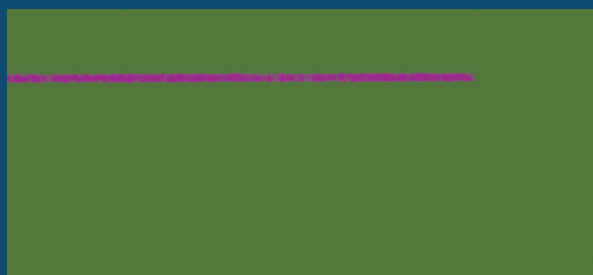
Artur Łęga

Koordinator Programu *Równać Szanse*

Cele programu *Równać Szanse* a kompetencje kluczowe

Program Równać Szanse od początku istnienia jasno formułował swoje cele, którymi, najszerzej ujmując, jest rozwój kompetencji społecznych młodzieży. Na podstawie wewnętrznych badań można stwierdzić, że realizacja programu wpływa na rozwój kompetencji istotnych z punktu widzenia współczesnego rynku pracy, samodzielności i sprawczości młodych ludzi. Bez trudu można je zestawić z kompetencjami kluczowymi¹ i zawodowymi kompetencjami przyszłości². Dla potwierdzenia tej tezy przedstawiona zostanie analiza kompetencji kluczowych i ich rozwój wśród młodzieży realizującej projekty zgodnie z założeniami Programu Równać Szanse.

Lista i opis kompetencji kluczowych znalazły się w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego z 2006 roku³. Według Parlamentu Europejskiego i Rady kompetencje kluczowe wspierają rozwój osobisty, umożliwiają włączanie się w życie społeczne, aktywne obywatelstwo i możliwość znalezienia zatrudnienia na zmieniającym się rynku pracy. Poziom ich rozwoju może wpłynąć na osiągnięcie sukcesu w życiu zawodowym i prywatnym.

Do kompetencji kluczowych należą:

- 1.** porozumiewanie się w języku ojczystym,
- 2.** porozumiewanie się w językach obcych,
- 3.** kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne,
- 4.** kompetencje informatyczne,
- 5.** umiejętność uczenia się,
- 6.** kompetencje społeczne i obywatelskie,
- 7.** inicjatywność i przedsiębiorczość,
- 8.** świadomość i ekspresja kulturalna.

Każda kompetencja zawiera trzy podstawowe komponenty: wiedzę, umiejętności i postawy, które powinny być wzajemnie zintegrowane. Oznacza to, że człowiek:

¹ Kompetencje kluczowe zostały opracowane przez Parlament Europejski i Radę Europy w dniu 18 grudnia 2006 r. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE)

² Zawodowe kompetencje przyszłości, do których należą: kompleksowe rozwiązywanie problemów, krytyczne myślenie, kreatywność, zarządzanie ludźmi, współpraca z innymi, inteligencja emocjonalna, wnioskowanie i podejmowanie decyzji, zorientowanie na usługi, negocjacje elastyczność poznawcza, zostały określone podczas debaty w trakcie Światowego Forum Ekonomicznego w Davos (20-23.01.2020); za http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf, s. 147.

³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Przyglądając się celom programu Równać Szanse, zdefiniowanym jako „roz-
wój umiejętności społecznych młodych ludzi przydatnych zarówno w ich
obecnym, jak i dorosłym życiu”, w kontekście kompetencji kluczowych moż-
na zauważyć, że w „umiejętnościach społecznych” programu mieści się wie-
le kompetencji, które zostały zdefiniowane jako społeczne i obywatelskie
w Zarządzeniu UE. Część z nich młodzież kształtuje uczestnicząc w realiza-
cji projektów Równać Szanse, bez względu na ich tematykę; pozostałe mogą
być kształtowane tylko w projektach o konkretnym profilu tematycznym.

Poniżej zostaną przedstawione przykłady kształtowania kompetencji kluczo-
wych w odniesieniu do szczegółowych celów i doświadczeń realizacji projek-
tów w ramach programu Równać Szanse.

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym

Porozumiewanie się w języku ojczystym jest kompetencją, która pozwala wy-
rażać swoje myśli, uczucia i opisywać zdarzenia zarówno w języku mówio-
nym, jak i na piśmie, oraz utrzymywać kontakty z innymi ludźmi. Jej realizacja
polega między innymi na czytaniu i słuchaniu ze zrozumieniem, wyrażaniu
się w sposób precyzyjny i zwięzły, umiejętności pisania różnych typów tek-
stów, zrozumieniu przekazów – pisanych i mówionych (rozmowa, instruk-
cja, wywiad, debata etc.) oraz oddzielaniu informacji istotnych od nieistot-
nych, a także na korzystaniu z dodatkowych materiałów (notatki, wykresy,
mapy etc.).

Karniewski Klub
Turystyczny KKT1,
Gminny Ośrodek Kultury
w Karniewie,
RS 2017

Projekty Równać Szanse dają młodzieży bardzo dużo możliwości kształtowania kompetencji porozumiewania się w języku ojczystym. Sam fakt uczestnictwa w projekcie jest szkołą komunikacji – młodzi ludzie muszą się ze sobą „dogadywać”, co wymaga umiejętności precyzyjnego wyrażania myśli. Opracowują również pisma oficjalne i zaproszenia na organizowane przez siebie wydarzenia, prowadzą gazetki i fanpage na Facebooku, przygotowują publikacje (np. książki z przepisami), piszą notatki oraz sprawozdania z realizacji. Uczestnicy niejednokrotnie mają szansę występować publicznie, co nawet dla wielu dorosłych nie jest łatwe i wiąże się często z koniecznością pokonywaniem tremy. Wszystkie te działania dają wiele możliwości praktycznego kształtowania umiejętności, a dodatkowo wzmacniają motywację do stosowania ich w praktyce.

2. Porozumiewanie się w językach obcych

Porozumiewanie się w językach obcych oparte jest na umiejętności rozumienia i wyrażania myśli, opisywania zdarzeń ustnie i pisemnie, w różnych sytuacjach życiowych, wymaga również zdolności do mediacji i rozumienia różnic kulturowych. Kompetencja związana z porozumiewaniem się

w językach obcych nie jest bezpośrednio wpisana w cele programu *Równać Szanse*, pomimo tego dla wielu projektów stanowiła ona OŚ będąc tematem przewodnim. Młodzież, poprzez nawiązywanie kontaktów z rówieśnikami, z innych może ćwiczyć swoje kompetencje językowe, poszerzać słownictwo, praktycznie używać języka obcego, na przykład stale korespondując z młodzieżą z innych krajów, korzystać z internetowych stron obcojęzycznych oraz tworzyć przedstawienie teatralne w obcym języku.

3. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne

---

Kompetencje matematyczne polegają na umiejętności dokonywania obliczeń, stosowania przeliczników wag i miar w celu rozwiązania wielu zadań i problemów w codziennym życiu. Wykorzystuje się je między innymi w zarządzaniu domowym budżetem, podczas robienia zakupów (porównywanie cen, rozumienie pojęcia objętości, wag i miar, wyliczaniu pieniędzy potrzebnych na zakupy, itp.). Podstawowe kompetencje naukowo-techniczne to znajomość głównych procesów zachodzących w przyrodzie, a także zasad funkcjonowania technologii i umiejętność ich zastosowania.

Każdy projekt *Równać Szanse* może stać się dla młodzieży przestrzenią do rozwoju kompetencji w zakresie matematycznym i naukowo-technicznym. Wymaga to włączenia uczestników programu w tworzenie, zarządzanie i sprawozdawczość z realizacji budżetu. Powierzenie młodzieży środków finansowych na zakupy uczy ją podejmowania decyzji zgodnego z planem finansowym. Podobnie wygląda sytuacja z kompetencjami naukowo-technicznymi. Początek to zdobywanie umiejętności technicznych, takich jak choćby podłączanie, instalowanie sprzętów, które są wykorzystywane w czasie realizacji projektu. Może to doprowadzić do opanowania bardzo wysoko wyspecjalizowanych kompetencji, jak tworzenie laboratorium, budowa roweru czy samochodu.

4. Kompetencje informatyczne

Na kompetencje informatyczne składa się dobra znajomość i umiejętność korzystania w różnych sytuacjach z tzw. technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI). Opierają się one na podstawowych umiejętnościach: wykorzystaniu komputerów i innych multimediiów do pozyskiwania, oceny, gromadzenia, tworzenia, przedstawiania i wymiany informacji, a także do porozumiewania się i współpracy w sieci.

Bez wątpienia, udział w projektach *Równać Szanse* przekłada się na kształtowanie kompetencji informatycznych; wykorzystywanie komputerów i innych multimediiów w projektach jest powszechne. Nie ma lepszej szkoły niż doświadczenie zdobyte w działaniu. Niektóre projekty dają młodym ludziom możliwość do zdobywania bardzo specjalistycznych kompetencji informatycznych, takich jak np.: wykorzystywanie specjalistycznych programów komputerowych do składania gazetek, projektowania plakatów, montowania filmów, projektowania i korzystania z drukarki 3D. Inne projekty, takie jak organizacja i udział w turniejach gamingowych online, programowanie i organizacja pokazów robotycznych, pozwalają na zdobycie szeroko pojętych umiejętności związanych z zastosowaniem TSI w życiu.

5. Umiejętność uczenia się

Umiejętność uczenia się polega na posiadaniu wiedzy o swoich mocnych i słabych stronach, świadomości uzdolnień oraz umiejętności organizowania własnej nauki. Opiera się na dyspozycji i zdolności do organizowania i regulowania procesu uczenia się, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i grupowym. Zawiera w sobie umiejętności: efektywnego zarządzania własnym czasem, rozwiązywania problemów, zdobywania, przetwarzania, oceny i przyswajania nowych informacji. Zależy także od zdolności do zastosowania nowej wiedzy i umiejętności w wielu sytuacjach: w domu, pracy, w szkole i podczas kursów szkoleniowych.

Umiejętność uczenia się bazuje na poznaniu samego siebie; oprócz swoich mocnych i słabych stron również talentów i pasji. Mogą być one różnorodne – dla jednego będzie to gotowanie, dla kogoś innego poznawanie lokalnych tradycji lub nowoczesnych technologii. Dzięki udziałowi w projektach *Równać Szanse* młody człowiek odkrywa swoje zainteresowania, pasje, sprawdza umiejętności realizując nowe zadania (poprzez zmienność ról w projekcie) i zdobywając doświadczenia, by następnie, pod okiem koordynatora, dokonać rzetelnej samooceny i wyznaczać dalsze cele rozwojowe.

6. Kompetencje społeczne i obywatelskie

Na kompetencje społeczne składają się między innymi: rozumienie wzorców zachowań ogólnie akceptowanych w różnych społeczeństwach, zdolność do budowania zaufania i współczucia dla innych ludzi, umiejętność zobaczenia i zrozumienia odmiennych punktów widzenia.

Kompetencje obywatelskie to znajomość praw człowieka i konstytucji swojego kraju, a także zakresu działań jego rządu, to również rozumienie ról i zakresu odpowiedzialności instytucji stanowiących politykę na poziomie lokalnym, regionalnym, narodowym, europejskim i międzynarodowym. Kompetencje obywatelskie dają możliwość pełnego uczestniczenia w życiu obywatelskim, opartego na znajomości społecznych i politycznych pojęć oraz struktur. Zobowiązują do aktywnego i demokratycznego włączenia się w życie, nie tylko społeczności lokalnej, ale również województwa i całego kraju.

Kompetencje społeczne i obywatelskie są bardzo istotne w pracy z młodzieżą. Wiele spośród nich może zostać nabytych dzięki aktywnemu zaangażowaniu młodych ludzi w każdy rodzaj interesującej ich pracy lub działań wolontariackich. Ten rodzaj kompetencji uwzględnia wszystkie formy zachowań, które pozwalają skutecznie uczestniczyć w życiu społecznym.

Te, bardzo ważne umiejętności, młodzi ludzie rozwijają w projektach *Równać Szanse* związanych z wolontariatem, tworzeniem Młodzieżowych Rad Miasta oraz z działaniami w najbliższym otoczeniu. Uczą się wrażliwości na potrzeby innych i współpracy z wieloma instytucjami, poznają specyfikę środowiska lokalnego i walory swojego otoczenia. Budują poczucie tożsamości z „małą ojczyzną”, dumy z jej zasobów i odpowiedzialności za jej rozwój. Poznają lokalny samorząd. Takie działania społeczne i obywatelskie na rzecz własnego środowiska mogą w przyszłości przekształcić się w budowanie odpowiedzialności obywatelskiej za kraj.

Do kształtowania postaw społecznych i obywatelskich przyczyniło się wiele projektów *Równać Szanse*. Sam fakt zapraszania przez młodzież władz miasta lub gminy na wydarzenia projektowe poszerza jej wiedzę na temat funkcjonowania samorządu lokalnego, instytucji publicznych i organizacji pozarządowych.

7. Inicjatywność i przedsiębiorczość

Kompetencje te odnoszą się do kreatywności, innowacyjności, planowania, organizowania, analizowania, oceny, zarządzania i wdrażania projektu oraz umiejętności współpracy w zespole i nakierowane są na osiągnięcie zamierzonego celu. Przedsiębiorczość to także chęć wprowadzenia zmian, branie odpowiedzialności za swoje działania i umiejętne stawianie celów.

Projekty prowadzone w Programie rozwijają właśnie te kompetencje wśród młodzieży. W tym celu włączana jest ona we wszystkie działania projektowe, od planowania i pisania projektów, poprzez realizację do ewaluacji i sprawozdań. Czynne uczestnictwo w programowaniu działań, branie za nie odpowiedzialności, pełnienie różnych ról daje młodym ludziom wyjątkową szansę na ćwiczenie kreatywności i przedsiębiorczości. Wśród projektów *Równać Szanse* nie brakuje także takich, w których młodzież uczy się zasad funkcjonowania małych przedsiębiorstw czy firm poprzez ich tworzenie i promowanie.

8. Świadomość i ekspresja kulturalna

Świadomość i ekspresja kulturalna to uznanie ważności i szacunek dla kreatywnego wyrażania myśli, doświadczeń i emocji poprzez różne środki, włączając w to muzykę, performance, literaturę i sztuki wizualne.

Na świadomość i ekspresję kulturalną składają się między innymi: podstawowa wiedza na temat głównych dzieł kultury (w tym również kultury popularnej), świadomość dziedzictwa kulturowego własnego kraju i Europy oraz ich miejsca w świecie, umiejętność zidentyfikowania i wykorzystania możliwości realizowania działalności kulturalnej, otwartość na różne formy ekspresji kulturowej własnej i innych oraz szacunek dla odmiennych kultur.

W historii programu *Równać Szanse* było wiele takich projektów, które pozwalały młodzieży wyrażać siebie w różnych formach. Najlepiej ilustrują to przykłady: street Art, różne projekty muralowe, teatralne, musicalowe, taneczne, itp.

Kompetencje kluczowe a cele programu *Równać Szanse*

Na zakończenie warto spiąć wspólną klamrą możliwość kształtowania kompetencji kluczowych młodzieży poprzez realizację celów programu *Równać Szanse*. W tabeli 1 zaprezentowane zostaną bezpośrednie odniesienia kompetencji kluczowych do założeń i celów programu.

CELE SZCZEGÓŁOWE PROGRAMU RÓWNAĆ SZANSE	Wykorzystanie tego, co może im sprzyjać – nowe, inne niż dotąd spojrzenie na swoje środowisko: w ciekawej formie, przez pryzmat jego walorów i ograniczeń; sprawdzenie, jakie są mocne i słabe strony młodego człowieka.	Skuteczne planowanie – aktywne uczestnictwo młodego człowieka w wyznaczeniu celów i harmonogramu projektu, ocena realnych efektów projektu; doskonalenie umiejętności dążenia do osiągnięcia wyznaczonych sobie celów, osiągnięcia sukcesu.	Zjednywanie sobie innych – sprawdzanie się w nowych relacjach z ludźmi i instytucjami; nauczania się, jak współpracować w grupie – m.in. jak znajdować wspólne cele z korzyścią dla wszystkich.	Wiara we własne siły – umocnienie wiary we własne siły dzięki osobistemu sukcesowi, osiągniętemu w czasie realizacji projektu; publiczne zaprezentowanie efektów własnych działań oraz udział w promocji projektu.
KOMPETENCJE KLUCZOWE, KTÓRE MOŻNA ROZWIJAĆ W OBRĘBIE CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH	Porozumiewanie się w języku ojczystym. Kompetencje informatyczne. Umiejętność uczenia się. Kompetencje społeczne i obywatelskie. Świadomość i ekspresja kulturalna.	Porozumiewanie się w języku ojczystym. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne. Inicjatywność i przedsiębiorczość	Porozumiewanie się w języku ojczystym. Kompetencje społeczne i obywatelskie.	Porozumiewanie się w języku ojczystym. Porozumiewanie się w językach obcych. Kompetencje informatyczne. Umiejętność uczenia się. Świadomość i ekspresja kulturalna.

Tabela 1.
Kompetencje kluczowe a założenia i cele programu.

Zaprezentowane powyżej kompetencje, które zdobywają młodzi realizując projekty zgodnie z założeniami *Równać Szanse*, niezaprzeczalnie stanowią kapitał, który pozwala odnaleźć swoje miejsce na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Kompetencje komunikacyjne, społeczne, informatyczne, techniczne oraz te z zakresu przedsiębiorczości, są podstawą do zdobywania kolejnych kwalifikacji, odnalezienia się w nowym miejscu i w zespole współpracowników.

Metodologia programu *Równać Szanse*

Metodologia programu *Równać Szanse* daje odpowiedź na pytanie: jak skutecznie rozwijać kompetencje społeczne u młodzieży? Na wypracowany i doskonalony przez lata sposób prowadzenia działań rozwojowych i pracy z młodzieżą składają się 4 główne elementy, które przedstawiliśmy w graficzny sposób (patrz grafika).

Dobrze zdefiniowane i regularnie monitorowane cele rozwojowe – kompetencje społeczne i osobiste

Każde działanie, które podejmujemy ma o tyle sens, o ile wiemy, do czego ma nas ono doprowadzić. Tak też powinno być w czasie przygotowywania i realizacji projektów *Równać Szanse*. Dorosły koordynator najpierw powinien jasno odpowiedzieć na pytanie, co chce wraz z młodzieżą i w młodzieży rozwijać. Dobrze zdefiniowane cele powinny stanowić punkt wyjścia przy projektowaniu działań.

Cele programu *Równać Szanse* stawiają na osobisty i społeczny rozwój młodzieży. Oto, jak po wielu latach pracy i ewaluacji zostały zdefiniowane:

→ **wykorzystanie tego, co może młodym ludziom sprzyjać** – nowe, inne niż dotąd spojrzenie na swoje środowisko (w ciekawej formie, przez pryzmat jego walorów i ograniczeń), sprawdzenie samego siebie, czyli tego, jakie są mocne i słabe strony młodego uczestnika projektu;

→ **skuteczne planowanie** – aktywne uczestniczenie młodego człowieka w określaniu celów i harmonogramu realizacji projektu, dążenie do osiągnięcia wyznaczonych celów i ocena efektów;

→ **zjednywanie sobie innych** – sprawdzenia się w nowych relacjach z ludźmi i instytucjami, a także nauczenia się współpracy w grupie – między innymi tego, jak z korzyścią dla wszystkich znajdować i realizować wspólne cele;

→ **wiara we własne siły** – umocnienie wiary we własne możliwości dzięki osobistemu sukcesowi, osiągniętemu w czasie realizacji projektu, publicznemu prezentowaniu działań i ich efektów oraz udziałowi w nagłaśnianiu projektu.

Projekty wpisujące się w założenia programu *Równać Szanse* pomagają młodym rozwinąć się w wymienionych wyżej obszarach przez zdobywanie nowych umiejętności i rozwijanie kompetencji.

Nie jest możliwe, a nawet zalecane, aby każdy projekt uwzględniał wszystkie cele. Ważne jest, żeby na początku dobrze określić, na który obszar warto położyć największy nacisk w czasie realizacji konkretnego projektu. Decyzja musi dotyczyć również tego, jaki cel będzie realizowany w sposób szczególny. Najlepiej byłoby, gdyby w czasie jednego z pierwszych spotkań podjęta została wspólna decyzja dorosłego koordynatora i młodych ludzi. Podczas takiego spotkania dorosły krótko omawia poszczególne cele; może on przygotować prezentację lub warsztatowo, w grupach, wspólnie z młodzieżą opracować każdy z czterech celów. Każda grupa w odniesieniu do jednego z celów ma za zadanie odpowiedzieć na pytania typu: jak rozumiesz ten cel? Po czym można poznać, że ktoś potrafi, na przykład, zjednywać sobie innych? Co może być trudne w zjednywaniu sobie innych? Czego każdy z was chciałby się nauczyć w ramach realizacji tego celu?

W drugim etapie, kiedy już wszyscy dobrze rozumieją, o jakie umiejętności i kompetencje chodzi w poszczególnych obszarach, można przeprowadzić plebiscyt lub w innej formie podjąć wspólne decyzje: w jakim obszarze młodzi ludzie odczuwają największe potrzeby, co chcą rozwinąć podczas działań w projekcie?

Warto pamiętać, że cele programu *Równać Szanse* są ze sobą powiązane i niejednokrotnie, rozwijając kompetencje z obszaru jednego celu, jednocześnie pracujemy nad umiejętnościami znajdującymi się w zakresie innego. Jest to naturalne, warto jednak mieć tego świadomość. Na przykład, podnosząc swoje kompetencje w zakresie zjednywania sobie innych, wchodzenia w nowe relacje społeczne z rówieśnikami i dorosłymi, wzmacniamy wiarę we własne siły.

Każdy cel może być realizowany na wiele sposobów, ale pamiętajmy, że wybrana forma, na przykład teatr, skatepark, film, czy gazeta, ma być drogą do rozwoju dla młodzieży, jest „produktem”, którego tworzenie ma zapewnić młodym ludziom przestrzeń do rozwoju.

Ważnym aspektem związanym z realizacją celów rozwojowych jest ich ciągły monitoring. Monitorowanie efektów działań pozwala dorosłemu i młodemu ludziom dostrzec zmiany, jakie się w nich dokonują oraz określić nowe umiejętności. Pozwala też „wyłapać” wszelkie niebezpieczeństwa oraz zagrożenia, które mogą pojawić się w grupie, na przykład spadek zaangażowania czy konflikty, oraz podjąć właściwe działania naprawcze. Monitoring nie powinien się kojarzyć ze sprawdzaniem, ocenianiem, powinien mieć formę celowego obserwowania przez dorosłego i młodzież zmian zachodzących w młodych ludziach i w grupie podczas realizacji projektu.

Projekt realizowany przez młodzież (młodzież uczy się w działaniu)

Kluczowym elementem metody *Równać Szanse* jest realizacja projektu zaplanowanego przez młodych ludzi. Podejmowane wspólnie działania zapewniają przestrzeń do celowego, systematycznego współpracowania w grupie.

Jednak żeby projekt stanowił dobry poligon do rozwoju kompetencji społecznych, musi spełnić kilka bardzo istotnych warunków.

DOBRY PROJEKT:

- Stanowi spójny cykl działań prowadzonych samodzielnie przez młodych ludzi, w których realizację zaangażuje się grupa tych samych uczestników.
- Wymaga postawienia celów, tworzenia harmonogramów, rozsądnego gospodarowania budżetem, monitoringu postępów i ewaluacji efektów.
- Tematyka projektu spaja działania młodzieży. W programie *Równać Szanse* nazywamy ją osią projektu. Oś musi odpowiadać na potrzeby, pasje i zainteresowania młodzieży, jest to warunek konieczny do pełnego zaangażowania się w realizację zaplanowanych aktywności.
- Plan działań uwzględnia ważne miejsce w projekcie dla każdego uczestnika; daje przestrzeń do wchodzenia w różne role, sprawdzania się w rozmaitych aktywnościach.

- W projekcie powinny pojawiać się nowe (dla uczestników) sytuacje, na przykład publiczny występ czy redagowanie pisma do Urzędu Gminy. Są one okazją do wejścia młodych ludzi w nowe role, nabycia i doskonalenia kompetencji oraz do nauki radzenia sobie z wyzwaniami, jakie pojawiają się w trakcie realizacji projektu i osiągnięcia celu.
- Jest na tyle złożony, żeby grupa współpracujących ze sobą młodych ludzi była stale zaangażowana w pracę nad nim. Wymaga współpracy w mniejszych, zmieniających się w zależności od konkretnego zadania, zespołach.
- Jest prowadzony przez młodzież z udziałem wielu partnerów. Przy realizacji projektu młodzi ludzie muszą współpracować z organizacjami pozarządowymi, instytucjami samorządowymi, rodzicami, lokalnym biznesem, szkołami, itp.
- Zaplanowano przestrzeń na świętowanie. Świętowanie dotyczy nie tylko efektów pracy, ale także wspólnego działania, bycia w grupie. Dobrze, jeśli to młodzi ludzie wybierają sposób, w jaki chcą celebrować swoje sukcesy. Wspólne świętowanie w trakcie trwania projektu pomaga utrzymać motywację do działania i uczestniczenia w grupie projektowej, wzmacnia również poczucie sukcesu.

Warto pamiętać, że szkolenia i warsztaty nie rozwiną kompetencji społecznych młodych ludzi tak skutecznie, jak zrobią to praktyczne działania. Realizując projekt, młodzież, w naturalnym dla siebie środowisku, dążąc do realizacji założonych i ważnych celów, nabywa nowe kompetencje, zmienia postawy, doświadczając realnych konsekwencji swoich działań. Takich warunków nie da się stworzyć na sali szkoleniowej. Nie należy jednak zupełnie rezygnować ze szkoleń i warsztatów. Ten sposób uczenia jest bardzo przydatny i skuteczny, bowiem dostarcza młodzieży wiedzy i umiejętności związanych z tematem/osią projektu.

Przykład: Umiejętności związane z pisaniem reportaży, redagowaniem tekstu czy składem graficznym są niezbędne przy realizacji projektu, którego osią tematyczną jest wydawanie lokalnej gazety. Można je nabyć dzięki szkoleniom/warsztatom, a następnie wykorzystać w praktycznym, celowym działaniu.

Wspierająca rola dorosłego

Dorosły odpowiada przede wszystkim za tworzenie przestrzeni, w której młodzież, realizując projekt, rozwija kompetencje społeczne i przedsiębiorczość. Jego działania powinny się koncentrować na osiągnięciu celów rozwojowych w wymiarze grupowym oraz indywidualnym przez każdego z uczestników projektu.

Rolę dorosłego trudno nazwać jednym słowem czy zdaniem. Jest to pełen repertuar ról, z którego dorosły świadomie korzysta, by dostarczyć grupie to, czego na danym etapie potrzebuje, by skutecznie działać i rozwijać się. Najczęściej dorosły przyjmuje role o małym stopniu dyrektywności, takie jak moderator, koordynator działań, mediator czy mentor. Zdarza się jednak, szczególnie w sytuacjach trudnych czy kryzysowych, że musi on nasilić poziom kontroli i decyzyjności, przyjąć na siebie rolę szefa projektu lub arbitra. Te dwie ostatnie role nastawione są na dbanie o zapewnienie bezpieczeństwa i nie przekraczanie ustalonych granic w projekcie.

Zgodnie z metodologią Programu Równać Szanse dorośli w projekcie pełni funkcję wspierającą, inspirującą i koordynującą działania. Jest moderatorem całego procesu rozwoju grupy projektowej. Zna mechanizmy i dynamikę pracy grupowej, dostrzega i rozumie jej przejawy, widzi zagrożenia, zna techniki działań w grupie i potrafi je trafnie wykorzystać do osiągnięcia

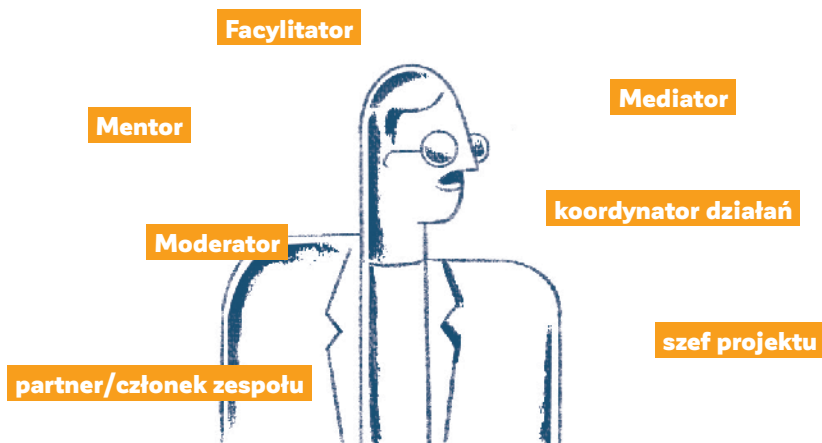

założonego celu. Pracuje z młodzieżą, włączając ją we wszystkie aktywności, od planowania projektu, aż do jego ewaluacji.

Moderacja grupy nie jest kierowaniem nią, a bardziej wspieraniem procesu jej rozwoju i realizacji zadań.

Dorosły nie zarządza grupą projektową, a kieruje procesem realizacji celów rozwojowych.

ROLE JAKIE PRZYJMUJE
DOROSŁY W PRACY
Z MŁODZIEŻĄ:

Rola dorosłego w projekcie jest na tyle istotna i różna od ról najczęściej przyjmowanych w pracy z młodzieżą, że w programie organizowane są szkolenia rozwijające umiejętności i postawę dorosłego, wspierającą samodzielne działanie młodych ludzi. Osoby, które pracowały w ramach programu często podkreślają, że wyjście z roli przywódcy grupy, osoby dzielącej się rozwiązaniami, wyręczającej i „wiedzącej lepiej” było dla nich trudne i jednocześnie bardzo rozwijające.

CO ROBI DOROSŁY?

- Uruchamia dyskusję na przykład, pytając: Jakie macie pomysły? Co o tym myślicie?
- Stawia konstruktywne pytania: Nad czym teraz pracujecie? Jakie napotykacie trudności? Co Wam się udało?
- Dbą o dobry przepływ informacji, na przykład, czuwając, by informacje pojawiły się we wszystkich ustalonych miejscach.

Dorosły odpowiada przede wszystkim za tworzenie przestrzeni, w której młodzież, realizując projekt, rozwija kompetencje społeczne i przedsiębiorczość.

- Dbaj o respektowanie wypracowanych przez grupę zasad, odwołując się do nich, gdy nie są przestrzegane lub zauważając, gdy grupa pracuje zgodnie z nimi.
- Zapewnia współdziałanie przez ciągłe integrowanie grupy. Wspiera budowanie zespołu dbając o jej spójność i tożsamość, wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa, na przykład organizując na spotkaniach działania budujące zaufanie i zgranie grupy.
- Wspiera proces rozwoju grupy, na przykład omawiając pojawiające się trudne sytuacje i pytając: Co się dzieje? Z czym wam jest w grupie trudno? Co was zezłościło? Stawianie takich pytań daje przestrzeń do wyrażania przykrych emocji i mówienia o nieprzyjemnych sprawach. Dorosły nie unika trudnych sytuacji tylko je „otwiera”, umożliwiając młodym ludziom uczenie się rozwiązywania problemów pojawiających się w trakcie realizacji projektu.
- Tworzy przestrzeń do wzajemnej inspiracji, poczucia wspólnoty i wzajemnego uczenia się, na przykład daje poczucie akceptacji w momencie popełnienia błędów, podczas mierzenia się z nowymi doświadczeniami, zwracając uwagę na to, czego się z danych sytuacji od siebie nauczyliśmy.
- Okazuje każdemu członkowi grupy szacunek, serdeczność, uwzględniając najbardziej podstawowe potrzeby bezpieczeństwa i akceptacji.
- Udziela pomocy grupie w sytuacjach trudnych przez nazwanie i wspólną analizę problemu oraz wsparcie na etapie szukania rozwiązań.
- Monitoruje wspólnie z uczestnikami całą działalność projektową.

CZEGO NIE ROBI DOROSŁY:

- nie jest szefem ani liderem grupy, nie zarządza grupą,
- nie proponuje gotowych rozwiązań,
- nie wyręcza młodych w działaniach projektowych,
- nie narzuca swojego zdania.

Dorośli w projekcie

W projekcie, oprócz dorosłego prowadzącego grupę, uczestniczą inni dorośli wspomagający młodych uczestników w rozwoju konkretnych umiejętności. Są to na przykład instruktorzy, animatorzy, pasjonaci. Dorosły prowadzący grupę, powinien zadbać, by wszystkie osoby zaproszone do współpracy znały główne cele i zasady realizacji projektu.

Promocja działań w środowisku lokalnym

Promocja działań realizowanych w projekcie umożliwia młodzieży zaistnienie w środowisku lokalnym. Pozwala jej na wzrost poczucia wartości i dodatkowo buduje zaciekawienie innych tym, co robią młodzi.

Promocja rozpoczyna się wraz z przystąpieniem do działań projektowych i prowadzona jest systematycznie przez cały czas trwania projektu. Bieżące informowanie o postępach buduje w środowisku wiarygodność grup projektowych, pozwala na uzyskanie wsparcia społecznego i pomaga w rozwijaniu sieci kontaktów. Łatwiej jest pozyskać partnerów do działań, gdy społeczność lokalna wie, jaki projekt jest realizowany i przez kogo.

Młodzież jest zaangażowana w planowanie form i metod promocji. Wspólnie ustala, w jaki sposób społeczność lokalna będzie informowana o działaniach. Możliwości jest wiele. Można wykorzystać media społecznościowe, miejsca, w których ludzie w danych społecznościach się spotykają, w tym wydarzenia i imprezy regionalne, wystawy w przestrzeni publicznej, parki, sklepy, ulice, przystanki, podwórka, itp. Warto pamiętać, że w środowisku lokalnym działają media, które mogą przygotować informacje o działaniach projektowych.

Elementem promocji jest również tak zwana „widoczność publiczna” uczestników projektu, związana z rozpoznawalnością grupy. Dzięki logo i innym materiałom promocyjnym rozpowszechniana jest informacja o projekcie. W tworzenie logo i gadżetów, takich jak koszulki, identyfikaty, kubki zaangażowany jest cały zespół. Taka praca bowiem wpływa na identyfikację z grupą i rozwój współpracy.

#YOLO,
Stowarzyszenie na Rzecz
Rozwoju i Promocji
Połczyna-Zdroju oraz
Szwajcarii Połczyńskiej
– Niezwykły Połczyn,
RS 2019

Program *Równać Szanse* zwraca szczególną uwagę na wykorzystanie technologii IT w obszarze promocji. Grupa może promować bieżące działania w Internecie, w sieciach społecznościowych takich jak choćby Facebook czy Instagram. Są to skuteczne i bezpłatne formy reklamy. Mają one większy zasięg odbiorców niż konwencjonalne metody – radio, telewizja, gazeta. W związku z tym warto wykorzystać Internet, aby prezentować działania, ponieważ dzięki temu można dotrzeć z informacją nawet do ludzi z odległych zakątków świata. Zainteresowani na bieżąco otrzymują informacje o działaniach grupy, a uczestnicy projektu stają się rozpoznawalni i wiarygodni.

Wykorzystywanie stron www do promocji jest skuteczne, lecz wymaga większej wiedzy informatycznej. Ten rodzaj promocji polecamy osobom bardziej zaawansowanym w używaniu i wykorzystaniu technologii informatycznych. Będą one wiedziały, jak daną stronę internetową stworzyć, a następnie nią administrować. Jest to dobra metoda promocji pod warunkiem, że strona będzie na bieżąco aktualizowana. Przy tworzeniu witryny internetowej trzeba pamiętać, aby była ona przejrzysta, czytelna, a także, by jej grafika i wygląd współgrały z tematyką działalności grupy. Program *Równać Szanse* dokłada wszelkich starań, aby materiały i narzędzia promocyjne miały wysoką jakość.

Tożsamość

Fest fajny quest,
Gminna Biblioteka
Publiczna w Godowie,
RS 2016

Poznanie siebie i swojego otoczenia

Tożsamość to wizja własnej osoby. Wiąże się z tym, co wiem i myślę o sobie, swojej wyjątkowości, niepowtarzalności. Kiedy mówimy o tożsamości powinniśmy pamiętać, że występuje ona w odniesieniu do dwóch najważniejszych relacji:

- do samego siebie,
- do swojego środowiska, także do jego kultury i tradycji.

W programie *Równać Szanse* ważne są te obie perspektywy. Pojawia się również trzecia – tożsamość grupy realizującej projekt.

Perspektywa osobista (relacja do samego siebie) – dzięki działaniom projektowym młodzież ma szansę lepiej poznać siebie, swoje słabe i mocne strony, sprawdzić się w różnych sytuacjach. Ważne jest, aby każdy młody człowiek potrafił dookreślić siebie – lepiej się poznać poprzez „wypróbowanie” swoich możliwości w różnych działaniach. Czasami młodzieży wydaje się, że jest w czymś dobra, a z czymś innym sobie nie radzi, ale dopiero praktyka może pokazać, jaki rzeczywiście jest młody człowiek.

Perspektywa środowiskowa (relacja do swojego środowiska) – jednym z celów projektu jest to, by młodzież potrafiła na nowo odkryć swoje środowisko (miejscowość, gminę) poznawać je w ciekawy sposób, oceniać jego walory oraz ograniczenia. W dalszych działaniach nie powinna jednak koncentrować się na ograniczeniach i brakach, ale na wykorzystywaniu dostępnych zasobów (ciekawej historii, legendy związanej z miejscem, unikatowej roślinności, instytucji działających na terenie gminy i organizacji oraz ludzi z wyjątkowymi pasjami).

Perspektywa grupowa (relacja do grupy projektowej) – dla każdej osoby, szczególnie młodej, bardzo ważnym obszarem życia jest przynależność do grupy ludzi, którzy podobnie myślą, kierują się w życiu tymi samymi zasadami, mają wspólny cel i razem działają. Udział w różnych projektach, zwłaszcza, jeśli zadamy o stałość uczestnictwa w grupie, daje możliwość zaspokojenia potrzeby przynależności. Dzięki temu, młody człowiek identyfikuje się z grupą, działając i rozwijając się razem z innymi.

Jak to robimy?

ROLA DOROSŁEGO

→ Podczas podsumowania danego zadania, etapu pracy, zadaj pytania, umożliwiające poznawanie siebie np.:

- Co nowego odkryłeś/aś w sobie, na przykład: umiejętności, cechy?
- Czy coś cię zaskoczyło?
- Co było trudne?
- Czy coś cię zafascynowało?
- Czy są działania, których nie robisz, a chciałbyś/chciałabyś spróbować wziąć w nich udział?
- Które z działań realizowanych w projekcie są dla ciebie wyzwaniem?
- Co już potrafisz?

→ Poprzez oddanie aktywności młodzieży, dawanie prawa do błędów stwarzaj przestrzeń do konstruktywnego działania, która umożliwia poznawanie siebie w różnych sytuacjach i zadaniach.

→ Na spotkaniach grupowych podsumowujących dany etap pracy wdrażaj narzędzia, które umożliwiają gromadzenie wiedzy o sobie na przykład:

Parking umiejętności – indywidualny plakat, na którym młodzi ludzie zapisują swoje osiągnięcia i wyzwania;

Indywidualna koperta, w której młodzi uczestnicy projektu gromadzą całą wiedzę o sobie, wkładają różne informacje o sobie, zdjęcia, wycinki, zapisują autorefleksje;

Collage o sobie, w którym młody człowiek przedstawia siebie wykorzystując kolorowe gazety, aplikację graficzną, symbole;

Ćwiczenia z wykorzystaniem metafor i analogii: ja jako droga (gdybyś był/a drogą, to jaka ona by była?), ja jako góra, ja jako auto, ja jako potrawa, ja jako obraz, ja jako zwierzę, ja jako roślina, ja jako przedmiot, na przykład z kuchni, z salonu, z piwnicy.

→ **Rzecz, która cię przedstawia** – poproś, aby uczestnicy projektu przynieśli na następne spotkanie jakąś rzecz, która najtrafniej ich opisuje, to kim są, itp. Zdaj sobie sprawę i zaakceptuj to, że okres dojrzewania (adolescencji) to czas poszukiwania siebie, próbowania sił w różnych obszarach, eksperymentowania, przechodzenia od jednego działania do drugiego. Twoją rolą jest zachęcanie młodzieży do doświadczania i realizacji różnego rodzaju działań i prac. W projektach często zdarza się, że uczestnicy przechodzą od jednego zadania do drugiego zmieniając interesujące je obszary, na przykład bardzo chce tańczyć, a w następnym zadaniu chce malować murale.

MGOK, czyli Młodzieżowe
Gminne Opowieści Kulturalne,
Miejsko-Gminny Ośrodek
Kultury w Gorzowie Śląskim,
RS 2019

→ Udzielaj młodym uczestnikom projektu informacji zwrotnej o tym co już potrafią, a co jest jeszcze wyzwaniem, nad czym warto popracować. Informacja taka podawana jest w życzliwej, twórczej atmosferze. Jej intencją jest pogłębianie wiedzy o sobie, wspieranie rozwoju, a nie ocena.

→ Zachęcaj, inspiruj młodych ludzi do głębszego poznawania środowiska, w którym żyją na przykład proponuj zrobienie mapy środowiska, która przedstawi, co o nim już wiedzą, a czego jeszcze nie, czego chcą się dowiedzieć poszerzając swoją wiedzę w różnych obszarach, skupiając się na:

- ciekawych ludziach (pasjonatach, ludziach związanych z historią, niezwykłych osobowościach, osobach wykonujących różne usługi, jednostkach ważnych dla środowiska);
- ciekawych miejscach (historycznych, przyrodniczych, społecznych, kulturalnych, religijnych, ważnych dla młodzieży i osób starszych, itp.);
- historii i korzeniach miejsca, w którym młodzież żyje;
- legendach, publikacjach, zbiorach historycznych;
- ciekawych budowlach (kapliczkach, kamienicach, pomnikach, domach, bunkrach, itp.);
- społecznościach, ich różnorodności, traktowanej jako wartość (wyznaniach, narodowości, itp.);
- instytucjach i organizacjach pozarządowych;
- pubach, barach, restauracjach, klubach;
- zakładach pracy o różnych profilach;
- przestrzeni publicznej, na przykład: placach, parkach, obiektach sportowych, przystankach, placach zabaw czy skate parkach.

- Czuwaj, umiejętnie wspierając lub zadając inspirujące pytania, by młodzież czerpała siłę z miejsca, w którym żyje, dostrzegając nie tylko to, czego brakuje, ale także to, co może stanowić potencjał. Przykładowe pytania: Co odkryłeś badając miejscowość, w której mieszkasz? Co cię inspiruje w twojej miejscowości? Z czego jesteś dumny mieszkając w ..... ?
- Dbaj o to, by grupa zbudowała tożsamość poprzez działania takie jak określenie zasad grupowych, stworzenie wizualizacji grupowej – koszulek, logo, identyfikatorów, rytuałów grupowych.

ROLA MŁODZIEŻY

- Eksperymentuje: stawia problemy badawcze, hipotezy i je weryfikuje (bierze pod uwagę siebie, rówieśników oraz środowisko, w którym żyje).
- Próbuje nowych działań i dokonuje autorefleksji odpowiadając na pytania: co już potrafię, w czym jestem dobry, co mnie interesuje, co jest moim wyzwaniem, czego chcę się nauczyć, co chcę poznać, czego nie wiem i jak mogę się tego dowiedzieć.
- Udziela innym i przyjmuje konstruktywną informację zwrotną.
- Poznaje swoje środowisko poprzez działania.
- Dokonuje refleksji na temat tego, co wie o swoim środowisku, a czego chce się dowiedzieć i w jaki sposób dokona.
- Sporządza autorskie, kreatywne mapy swojego środowiska, analizuje je pod kątem zasobów i wyzwań.
- Poznaje swoje środowisko poprzez spotkania, wywiady z ludźmi, wędrowniki piesze, rowerowe, fotografowanie, analizę źródeł historycznych, itd.
- Poszukuje w swoim środowisku korzeni (historii miejsca, legend, wyjątkowych miejsc) i skrzydeł (możliwości, inspiracji do działania).
- Tworzy obrzędowość swojej grupy (określa nazwę, okrzyk, totem, powiedzenia, rytuały).

Etapy projektu, w których wzmacniamy budowanie tożsamości

PRZED PROJEKTEM

Działania z młodzieżą poprzedź diagnozą w zakresie mocnych i słabych stron, zainteresowań, sposobu i miejsc spędzania czasu wolnego, itp. Dzięki temu, wspólnie planowane działania będą bardziej osadzone w potrzebach, co spowoduje, że wzbudzą większe zaangażowanie w realizację projektu.

Przykładowe pytania:

- Co lubisz robić, co sprawia ci przyjemność i czujesz, że jesteś w tym dobry/a?
- Co jest dla ciebie wyzwaniem? Czy są działania, w których chcesz się sprawdzić?
- Co chciałbyś robić w projekcie?
- Jakich zadań się obawiasz?
- W czym chcesz się rozwinąć?

Zaplanuj wspólnie z młodzieżą aktywności, które pozwolą w inny niż dotychczas sposób spojrzeć na okolicę, w której mieszkają i wykorzystać ciekawostki, informacje o pasjonatach i ciekawych ludziach, o społeczności, legendy, różne usługi, historię, zasoby przyrodnicze, itp.

ROZPOCZĘCIE PROJEKTU

Na etapie omawiania celów i zasad ustal z młodzieżą, że w projekcie chodzi również o sprawdzenie się w różnych działaniach. Dlatego też nie będzie stałego przypisania osób do realizacji określonych zadań, a zespoły będą się zmieniać. Zadbaj, by młodzi na samym początku podejmowali działania, w których czują się najlepiej.

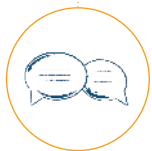
Zadbaj o zbudowanie tożsamości grupy projektowej przez wypracowanie wspólnych zasad i rytuałów, takich jak sposoby przywitania, pożegnania, świętowania. Wyznaczcie wspólnie granice przynależności do grupy (jasne ustalenie, kto do grupy należy, a kto z nią współpracuje lub jest odbiorcą jej działań). Warto podkreślić identyfikację wizualną grupy – koszulki projektowe, czapki, plecaki, itp. Ważne jest również miejsce spotkań grupy. Zadbajcie, by było ono przytulne, przeznaczone tylko dla was, z możliwością własnych szafek i tablic.

DZIAŁANIA W PROJEKCIE

Stwórzcie mapę waszej okolicy. Zaznaczcie na niej wszystkie atrakcje, zasoby jakie znacie. Mogą dotyczyć one środowiska naturalnego, instytucji, infrastruktury, tradycji czy konkretnych osób, pasjonatów. Zaznaczcie też czego wam brakuje, a jest ważne. Porozmawiajcie i zastanówcie się, w jaki sposób można skorzystać z wiedzy, którą zgromadziliście i zapisaliście w formie mapy. Zapiszcie wasze ustalenia. Zastanówcie się również nad tym, czego nie wiecie: czy w odniesieniu do działań w projekcie są obszary, o których mało wiecie, a które mogą być ważne, na przykład: czy jest w okolicy osoba, która potrafi profesjonalnie robić zdjęcia, fotografuje przyrodę? Jeśli projekt dotyczy na przykład gotowania, czy ktoś z waszej okolicy jest szefem kuchni regionalnej. Zaplanujcie, jak możecie poszukać potrzebnych wam informacji.

Młodzi ludzie realizując projekt powinni mieć możliwość sprawdzenia się w różnych zadaniach, także tych, których do tej pory nie wykonywali.

SPOTKANIA PROJEKTOWE

Podczas spotkań znajdź czas, by uczestnicy podzielili się swoimi przemyśleniami, uczyli się przekazywać i przyjmować konstruktywną informację zwrotną.

Ważne jest, by młodzi mogli dowiadywać się, jak są postrzegani przez pozostałych członków grupy.

Stwórz okazję do spotkań z innymi młodzieżowymi grupami realizującymi projekty, mającymi podobne pasje, itp. To pozwoli młodym ludziom poczuć się częścią większej społeczności.

MONITORING EFEKTÓW

Młodzież realizując projekt ma możliwość ewaluacji swoich działań, również dzięki otrzymaniu komunikatów zwrotnych od członków grupy.

W wypadku porażki przyjrzyjcie się sytuacji, wyciągnijcie z niej wnioski na przyszłość i, jeśli to możliwe, ponownie podejmijcie się podobnych zadań, by jeszcze raz móc się sprawdzić, wykorzystując nabytą wiedzę.

Monitorując efekty warto zwrócić uwagę na dwa aspekty tożsamości – osobisty i grupowy. Zbieraj od uczestników ich doświadczenia osobiste i grupowe. Pytaj o mocne i słabe strony zadając pytania takie jak: Czego dowiedziałeś się o sobie? W których zadaniach czułeś się najlepiej? Jakie różne zadania wykonywałeś? Które z nich przyszły ci z łatwością, a które nie? Czego dowiedziałeś się o swoich mocnych i słabych stronach? Czy czujesz się członkiem grupy projektowej? Co identyfikuje twoją grupę, nadaje jej niepowtarzalny charakter? Co odróżnia twoją grupę od innych?

Pytaj o najbliższe otoczenie: Czego dowiedziałeś się o swojej miejscowości/gminie? Co zobaczyłeś inaczej niż przed projektem?

PROMOCJA DZIAŁAŃ W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Zadbaj, aby członkowie grupy byli „widoczni” w środowisku lokalnym dzięki wspólnym emblematom, logotypom, hasłom, stronom internetowym projektów oraz współpracy z mediami. Wykorzystuj symbole podkreślające identyfikację grupy podczas działań projektowych i w przestrzeni publicznej.

ŚWIĘTOWANIE I EWALUACJA

Na zakończenie projektu porozmawiaj z każdą z osób o tym, co udało się jej osiągnąć, zwracając uwagę na zmiany, jakie w niej zaszły. W takich sytuacjach sprawdzą się opisane wyżej narzędzia: parking umiejętności, koper-ta, czy collage.

Na co warto uważać?

- Ocenianie zamiast konstruktywnych informacji zwrotnych.
- Utrzymanie dotychczasowego, stereotypowego obrazu miejsca i społeczności lokalnej.
- Nastawienia członków grupy i dorosłego moderatora tylko na realizację projektu, bez miejsca na autorefleksję.
- Brak ustalenia granic w zakresie dozwolonych i pożądaných zachowań oraz brak stałości w grupie, na przykład dochodzący do niej nowi członkowie.

Do refleksji

- Dorosły w projekcie pracuje z całą grupą młodzieży, ale musi też umieć spojrzeć na każdego z jej członków indywidualnie, pod kątem jego mocnych i słabych stron. Pozwoli mu to indywidualnie zapraszać młodych ludzi do wzięcia na siebie zadań, ról, które mogą mieć duże znaczenie rozwojowe, na przykład dzięki temu, że są mniej dopasowane do preferencji osobistych.

ZADANIE: Wypisz imiona osób, które są członkami grupy projektowej. Odpowiedz na pytania o mocne i słabe strony w odniesieniu do każdej osoby: Co potrafi, a w czym warto żeby spróbowała swoich sił? Co ją motywuje do działania? Zaznacz też, czego nie wiesz i zaplanuj, w jaki sposób pozyskasz tę wiedzę. Zwróć uwagę na wnioski, które możesz wyciągnąć po tej analizie i zastanów się, jak możesz je wykorzystać w czasie realizacji projektu.

IMIĘ	W CZYM JEST DOBRA/ CO POTRAFI?	CO JEST JEJ SŁABĄ STRONĄ?	CO JĄ MOTYWUJE DO PRÓBOWANIA NOWYCH AKTYWNOŚCI?	CZEGO NIE WIESZ?	WNIOSKI/CO PLANUJESZ ZROBIĆ?

→ Zastanów się i zapisz różne pomysły, do których możesz zachęcić młodych uczestników projektu w celu wzmocnienia tożsamości na poziomie grupy.

Przykładowe pytania pomocnicze:

CO BĘDZIE WAS
WYRÓŻNIAĆ
OD INNYCH
GRUP?

.....

.....

.....

CO BĘDZIE
STANOWIŁO
O WASZEJ
WYJĄTKOWOŚCI?

.....

.....

.....

JAK ZADBACIE
O SWOJĄ
ROZPOZNAWALNOŚĆ
W OTOCZENIU?

.....

.....

.....

CO JEST WASZĄ
MOCNĄ, A CO SŁABĄ
STRONĄ JAKO
GRUPY?

.....

.....

.....

W JAKI SPOSÓB
ZADBACIE O TRWAŁOŚĆ
WASZEJ GRUPY
I JEJ MOTYWACJĘ DO
DZIAŁAŃ W CZASIE
TRWANIA
PROJEKTU?

.....

.....

.....

Podmiotowość

Młodzi superLIDERZY
w natarciu,
Stowarzyszenie
Loko – motywa w Czarnej
Dąbrowce,
RS 2017

Podmiotowość w Programie *Równać Szanse* jest zarówno jedną z głównych wartości, jak i celem rozwojowym młodzieży. Może być rozpatrywana w wymiarze indywidualnym i grupowym (społecznym).

W wymiarze indywidualnym podmiotowość łączy się z poczuciem tożsamości odróżniającej jedną osobę od innych. Bazując na podmiotowości człowiek wierzy, że jego własna aktywność w dużym stopniu zależy od niego samego. Osoba odbierająca siebie w sposób podmiotowy potrafi decydować o sobie, swoich działaniach, podejmować decyzje adekwatne do rozpoznanej sytuacji, uwzględniając myślenie przyczynowo-skutkowe i konsekwencje postępowania. Aby myśleć i działać w sposób podmiotowy trzeba dobrze poznać siebie, a następnie wybrać i realizować własną drogę rozwoju.

W wymiarze grupowym (społecznym) podmiotowość jest związana z aktywnym uczestnictwem w życiu grupy, poczuciem jej odrębności i wyjątkowości, uświadomionym celem wraz ze wspólnie ustalonymi sposobami jego osiągnięcia. Członkowie grupy myślący o niej i o sobie w sposób podmiotowy czują, że ich działania mają wpływ zarówno na nich osobiście, jak i na społeczność, w której funkcjonują.

Po czym poznamy, że udało nam się rozwinąć podmiotowość młodzieży?

Zachowania wskazujące na to, że młodzi uczestnicy projektu czują się traktowani podmiotowo:

- wiedzą, co chcą robić, nie obawiają się przychodzić z propozycjami projektów i działań;
- komunikują swoje potrzeby, oczekiwania, w dyskusjach śmiało wyrażają swoje zdanie (wiedzą, że mają do niego prawo);
- chętnie podejmują decyzje dotyczące swojego życia, aktywności, kierunków kształcenia;
- pracując w zespołach potrafią wybrać rolę adekwatną do swojej wiedzy i umiejętności;
- biorą odpowiedzialność za swoje działania (sukcesy i porażki);
- potrafią stawiać sobie cele i dążyć do ich realizacji.

Jak można rozwijać podmiotowość przez działania z młodzieżą?

Bardzo dobrym sposobem rozwijania podmiotowości młodzieży jest włączanie jej w działania i dawanie odpowiedzialności za realizację zadań.

Podstawowe zasady podmiotowej współpracy z młodzieżą zarówno w wymiarze indywidualnym jak i grupowym.

→ Młodzi ludzie od początku muszą dobrze zrozumieć projekt, być jego współtwórcami.

Aby projekt przyczynił się do rozwoju społecznych kompetencji młodych uczestników, muszą oni dobrze zrozumieć jego istotę i cel. Od początku powinni uczestniczyć w generowaniu pomysłów dotyczących tematyki przedsięwzięcia oraz działań, które mogą podjąć w swoim środowisku. Należy, by uświadomili sobie główną idea projektu, to do czego zmierza i co będzie służyć jego realizacji. W jaki sposób będą pracować, komu i czemu może służyć ich działanie. Bardzo ważne jest rozmawianie z młodymi ludźmi o wszystkich tych zagadnieniach na początkowych etapach planowania pracy. Im wcześniej „oddasz” odpowiedzialność za realizację projektu jego uczestnikom, tym większe będzie ich zaangażowanie i lepsza motywacja. Im większa będzie wiedza młodych ludzi na temat realizacji projektu, tym mocniejszym doświadczeniem rozwojowym będzie dla nich udział w programie.

→ Pracuj „z” młodzieżą, a nie na „rzecz” młodzieży

Program Równać Szanse proponuje radykalną zmianę podejścia do pracy z młodzieżą. Planuj tak swoje działania, aby pracować „z” młodymi ludźmi na wszystkich etapach realizacji projektu. Wówczas młodzi przestaną być przedmiotem twojej działalności i zostaną włączeni do pracy od jej początku aż do zakończenia, jako najważniejszy podmiot – realizator projektu. Mając swój udział w planowaniu działań, chętniej organizują i realizują kolejne ich etapy, dzielą obowiązki i odpowiedzialność. Panuje wówczas pełna równowaga we wszystkich aktywnościach – wspólne planowanie, podejmowanie decyzji, podział zadań i realizacja. Taka organizacja pozwala doświadczyć młodym ludziom, że są współtwórcami efektu końcowego i za niego odpowiadają. Jest to postawa przeciwna do pracy na „rzecz” młodzieży, w której dorośli są autorami, organizatorami i realizatorami działań, a młodzi ludzie jedynie biernie odbierają wszystko, co dla nich przygotowano.

Biblioteka na rowerze,
Biblioteka Samorządowa
w Zelgnie,
RS 2017

→ **Każdego członka grupy traktuj autonomicznie (indywidualnie)**

Każdy członek grupy, bez względu na indywidualny potencjał oraz czynniki środowiskowe (na przykład: środowisko rodzinne, miejsce zamieszkania) ma prawo do wewnętrznej niezależności i odpowiedzialności za własne postępowanie, do samodzielnego kształtowania swego losu oraz planowania kariery życiowej i zawodowej. Dlatego rozmawiaj o rolach w grupie, potencjale (talentach i ograniczeniach) poszczególnych osób, odpowiedzialności za podjęte działania. Przeanalizujcie wspólnie możliwe skutki wywiązania się lub nie z przyjętych zobowiązań.

→ **Grupę postrzegaj jako autonomiczną jednostkę społeczną**

Grupa, traktowana w sposób autonomiczny, samodzielnie określa zasady i formy pracy oraz wytycza drogi do osiągnięcia określonego celu. Sama planuje i realizuje zadania, dokonuje oceny ich efektywności, formułuje wnioski, prezentuje rezultaty. Dorosły szanuje decyzje grupy, również w sytuacjach, gdy mogą one być inne od tych, które on uważa za najlepsze w danej sytuacji.

Podmiotowe budowanie relacji między młodymi uczestnikami projektu i dorosłymi narzuca specyficzny sposób zarządzania całym projektem.

ROLA DOROSŁEGO

Podmiotowe traktowanie młodzieży wyraża się w:

- budowaniu relacji opartych na zaufaniu,
- partnerskim ustalaniu zasad, bez ich narzucania przez którąkolwiek ze stron,
- dawaniu przestrzeni na prawo do błędu,
- ustalaniu obszarów decyzyjności,
- daniu możliwości decydowania o sobie, o swojej roli w projekcie.

Co robić, żeby wspierać podmiotowość młodzieży?

- Uruchamiaj dyskusje.
- Stawiaj konstruktywne pytania.
- Dbaj o dobry przepływ informacji i respektowanie zasad wypracowanych przez grupę.
- Zapewnij współdziałanie poprzez ciągłe integrowanie grupy i stosowanie obrzędowości.
- Wspieraj proces rozwoju grupy.
- Twórz przestrzeń do wzajemnej inspiracji, poczucia wspólnoty i wzajemnego uczenia się od siebie.

- Okazuj każdemu członkowi grupy szacunek, serdeczność z uwzględnieniem najbardziej podstawowych potrzeb, takich jak bezpieczeństwo w grupie, poczucie, że jest się osobą akceptowaną przez innych, rozwoju i uczenia się nowych rzeczy.
- Udzielaj niezbędnej pomocy w samodzielnej realizacji celów osobistych i grupowych.
- Udzielaj pomocy grupie poprzez głębsze zobrazowanie problemu, analizę jego przyczyn i możliwych skutków, co pomaga młodzieży lepiej zrozumieć istotę problemu po to, żeby sami mogli go rozwiązać.
- Monitoruj działalność projektową.
- Administruj działaniami formalnymi projektu (kompletuj dokumentację).

Wskazówki – jak rozwijać podmiotowość w działaniu

PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI PROJEKTU:

- Poznaj młodych, ich zainteresowania, potrzeby, posłuchaj pomysłów na działania.
- Zaproś młodzież do zaproponowania tematyki projektu.

ROZPOCZĘCIE DZIAŁAŃ

- Upewnij się, że młodzi uczestnicy rozumieją, jaki jest cel działań, wiedzą czego mogą się nauczyć.
- Porozmawiaj o odpowiedzialności twojej i młodzieży za realizację działań.
- Porozmawiajcie o obszarach, w których młodzi ludzie mogą samodzielnie podejmować decyzje (na przykład o kupnie potrzebnego sprzętu, planowaniu wyjazdów studyjnych, itp.).

DZIAŁANIA

- Zostaw młodym uczestnikom przestrzeń do samodzielnego działania, pozwól im zrealizować zadanie bez twojego udziału.

- Wspieraj młodzież, ale jej nie wyręczaj (na przykład przygotuj ją do rozmowy z przedstawicielem lokalnej instytucji, ale nie prowadź tej rozmowy).
- Pozwól młodym ludziom ponosić konsekwencje podjętych przez siebie decyzji – niech poczują zarówno smak sukcesu, jak i porażki.

SPOTKANIA MŁODZIEŻY

- Traktuj młodych uczestników projektu jak partnerów.
- Zadawaj pytania i uważnie słuchaj zdania młodzieży.
- Pozwól wypowiedzieć się każdemu członkowi grupy.
- Szanuj odrębność i różnice zdań, zgodnie z filozofią, że nie musicie się zgadzać, żeby wspólnie działać.

MONITORING I EWALUACJA EFEKTÓW DZIAŁAŃ

- Pomóż młodzieży dostrzec nie tylko osiągnięcia w samym projekcie, ale też zmiany w umiejętnościach każdego z członków grupy.
- Doceniaj indywidualny wkład i zachęcaj innych, by zauważali i doceniali wysiłki poszczególnych osób w grupie.
- Zachęcaj do samooceny.

PROMOCJA DZIAŁAŃ W ŚRODOWISKU

- Zadbaj, by młodzi ludzie mogli promować siebie i swoje działania.
- Zwróć uwagę, aby środowisko było poinformowane, że młodzi ludzie są autorami i realizatorami działań.

ŚWIĘTOWANIE SUKCESÓW

- Świątowanie wzmacnia podmiotowość umożliwiając młodzieży doświadczanie sukcesu; pamiętaj, że to młodzi uczestnicy projektu wybierają, w jakiej formie będą świętować.
- W trakcie realizacji projektu zadbaj o świętowanie nawet małych sukcesów.

Aby myśleć i działać w sposób podmiotowy trzeba dobrze poznać siebie, a następnie wybrać i realizować własną drogę rozwoju.

Wydział Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Na co warto uważać?

- Zarządzanie grupą przez dorosłego.
- Rozdzielanie zadań przez dorosłego.
- Kierowanie grupą przez dorosłego, bez pozostawiania przestrzeni młodzieży.
- Proponowanie przez dorosłego gotowych rozwiązań.
- Brak zaufania do młodych uczestników projektu.
- Kierowanie się w działaniach stereotypami na temat młodzieży, takimi jak niesłowność, słomiany zapał, brak odpowiedzialności za podjęte działania.

Do refleksji

- Podstawą podmiotowego traktowania młodzieży jest zaufanie. Budowanie zaufania w grupie warto zacząć od przyjrzenia się swoim poglądom na temat młodzieży. Z młodzieżą miałeś/miałaś kontakt w różnych rolach: jako rodzic, animator, sąsiad lub nauczyciel. Wcześniejsze doświadczenia i wiedza pozyskana z różnych źródeł ukształtowały twoje przekonania. Warto je sobie uświadomić, ponieważ będą wpływały na twoje relacje, na twoje oczekiwania wobec młodzieży.

OTO PRZYKŁAD: jeśli uważasz, że młodzież sama nie wie czego chce, możesz przyjąć dyrektywny sposób realizowania działań, będziesz wyznaczać zadania, być może nerwowo reagować na zmianę decyzji czy ociąganie się z jej podjęciem.

Dlatego warto uświadomić sobie, jak postrzegasz młodych ludzi. To ćwiczenie może ci w tym pomóc.

Zapisz swoje przekonania na temat młodzieży. Jacy są młodzi? Co o nich myślisz? Co potrafią, a czego nie?

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....
- 4 .....
- 5 .....
- 6 .....
- 7 .....

Przeczytaj pierwsze z nich i zastanów się, jak może ono wpłynąć na budowanie relacji z młodymi ludźmi? W czym może ci pomóc? Co może utrudnić? Swoje wnioski zapisz poniżej. Te kroki powtórz dla każdego z zapisanych przekonań.

.....

.....

.....

Kiedy skończysz realizację projektu przyjrzyj się swoim przekonaniom raz jeszcze. Które z nich zostały niezmienione, a które uległy zmianie? Jak zmiany przekonań przełożyły się na twoje relacje z młodymi uczestnikami projektu? Które zachowania zmienisz/taś?

Współpraca i pozyskiwanie sojuszników

Ujęcia bez zadęcia,
Gminna Biblioteka
Publiczna w Adamaowie,
RS 2018

W programie *Równać Szanse* współpraca ma podstawowe znaczenie. Ujmując najkrócej, jest to umiejętność nawiązywania więzi, prowadzenia dyskusji, określania wspólnych celów, planowania i realizacji działań, wypracowywania kompromisów. Jej podstawą jest umiejętność skutecznego komunikowania się.

W programie *Równać Szanse* współpraca rozumiana jest w dwóch kontekstach: węższym (wewnętrznym) i szerszym (zewnętrznym).

→ **Kontekst węższy** dotyczy umiejętności współpracy w grupie, wspólnego określania celów (przykładowe pytania: Co chcemy zmienić? Do czego dążymy?), sposobów realizacji (przykładowe pytania: Jak będziemy to robić? Jak osiągniemy cele?), umiejętności zespołowego wykonywania zadań (podziału czynności, brania odpowiedzialności za ich realizację), wspólnego rozwiązywania problemów, umiejętności dochodzenia do kompromisów i radzenia sobie z konfliktami grupowymi.

→ **Kontekst szerszy** dotyczy umiejętności nawiązywania nowych relacji z partnerami zewnętrznymi – instytucjami, organizacjami, osobami znaczącymi w społeczności lokalnej (wójtem, radnymi, dyrektorami miejscowych instytucji). W tym obszarze warto, doskonalić umiejętności młodzieży w zakresie zjednywania sobie innych do współpracy przy realizacji działań istotnych z punktu widzenia młodych ludzi.

Jak to robimy?

ROLA DOROSŁEGO

→ Kontrakt

Podstawą pracy w grupie jest opracowanie kontraktu dotyczącego zasad współpracy. Wypracowujesz go wspólnie z młodzieżą na początku integracji grupy, skupiając się na ustaleniu takich zasad, które pomogą wszystkim czuć się dobrze, skutecznie realizować cele projektu oraz rozwijać kompetencje społeczne.

Przykładowe pytania, które możesz zadać: Czego potrzebujecie, żeby dobrze czuć się w tej grupie? Jakie zasady pomogą nam lepiej współpracować? Co lubimy u innych pracujących w grupie? Czego chcemy uniknąć w czasie współpracy i jak to zrobimy?

Przykładowe zasady, które mogą powstać w wyniku wspólnej pracy nad kontraktem: mówimy po kolei, mamy prawo do błędu, uczymy się od siebie nawzajem, słuchamy siebie, nie oceniamy, szanujemy to, że możemy mieć różne opinie na dany temat, jesteśmy dla siebie życzliwi, zachowujemy dyskrecję.

Kontrakt powinien być zapisany i przyjęty indywidualnie przez wszystkich członków grupy (na przykład przez podpisanie), a następnie wywieszony w miejscu spotkań grupy. Musisz zadbać wraz z młodzieżą, by ustalone w grupie zasady były przestrzegane. Warto pamiętać, że kontrakt powinien być używany na co dzień. Odwołujesz się do niego w sytuacjach trudnych, zauważasz, gdy młodzież stosuje się do zasad. Wspólnie uaktualniasz zapisy, gdy okaże się, że coś zostało pominięte. Lepiej na początku ustalić mniej zasad i ich przestrzegać, niż opracowywać nadmiernie rozwinięte kontrakty, których zapisy trudno stosować.

WAŻNE: Zawsze trzeba doprecyzować, jakie zachowania świadczą o tym, że na przykład przestrzegamy zasad dyskrecji.

→ **Zmiana osób współpracujących w grupach zadaniowych.**

Dbaj, by struktura grup zadaniowych zmieniała się. Dobrą praktyką jest przechodzenie po określonym czasie jednej czy dwóch osób do następnej grupy, tak by zmieniał się skład osobowy przy realizacji działań. Zmiany w małych grupach dają możliwości doświadczania różnych ról, spotkania się z różnymi osobowościami, pokonywania wyzwań związanych z realizacją różnych zadań z różnymi osobami.

→ **Monitorowanie współpracy**

Monitoruj rozwój umiejętności pracy w grupie u poszczególnych uczestników. Możesz to zrobić po wykonaniu wspólnych działań zadając pytania, które będą prowokowały młodzież do głębszej analizy pracy w grupie.

Przykładowe pytania:

- Jak wam się współpracowało w grupie?
- Jak przebiegała komunikacja w grupie?
- W jaki sposób podejmowaliście decyzje?
- Jakie trudności, wyzwania się pojawiły podczas współpracy w grupie?
- Jak je rozwiązaliście?
- Co się udało, a co nie?
- Na co warto zwrócić uwagę następnym razem, aby lepiej wykonać zadanie?
- Z czego jesteście szczególnie zadowoleni?
- Na ile w skali od 1-5 zaangażowałeś się w pracę w grupie uwzględniając swoje możliwości? Co by musiało się zadziać, by twoje zaangażowanie było większe?

→ Poszukiwanie sojuszników

Młodzież oprócz współpracy w grupie projektowej nawiązuje także współpracę ze środowiskiem lokalnym pozyskując w nim sojuszników. Pamiętaj o tym, że środowisko możecie włączyć w działania poprzez zapraszanie do dyskusji, planowanie, współdecydowanie w zakresie realizacji projektu. Nie możesz traktować środowiska lokalnego w sposób instrumentalny, korzystając tylko z jego zasobów. Od początku działania traktuj je podmiotowo, włączając w poszczególne etapy realizacji projektu.

Wspieraj młodych ludzi w poszukiwaniu sojuszników zadając pytania, które pozwalają przeanalizować zasoby środowiska.

Przykładowe pytania:

- Kto może nas wesprzeć w naszym środowisku? Można zrobić mapę sojuszników: osób, pasjonatów, instytucji.
- W czym potrzebujemy wsparcia i pomocy?
- Jakich argumentów użyjemy, by zachęcić do wsparcia realizacji naszego projektu?
- Jak do tych osób dotrzemy?
- Jak zorganizujemy spotkanie?
- Czy tym osobom możemy też w czymś pomóc? Wymiana usług.
- Kogo z sojuszników i do jakich etapów pracy (dyskusja, planowanie, działanie) zaprosimy?

MAPA SOJUSZNIKÓW

- OSP, Radni, Urząd Gminy, Dom Kultury, Biblioteka, organizacje pozarządowe, kościoły,
- pasjonaci, instruktorzy, eksperci,
- przedsiębiorcy,
- rodzice ze swoimi zasobami, zainteresowaniami, pracą zawodową

ROLA MŁODZIEŻY

- Aktywnie planują pracę.
- Prezentują swoje pomysły realizacji zadań i angażują innych do wspólnego działania.
- Dbają o przestrzeganie ustalonych zasad.
- Wspólnie działają.
- Uczą się doceniać różnorodność w grupie i korzystają z niej przy realizacji zadań.

- Zwiększają samoświadomość na temat własnych preferencji, możliwości i ograniczeń w zakresie przyjmowanych ról grupowych.
- Omawiają sukcesy i trudności.
- Dokonują refleksji.
- Zmieniają się w grupach zadaniowych.

Młodzi uczestnicy projektu współpracując z otoczeniem:

- tworzą środowiskową mapę sojuszników i ich zasobów,
- planują i organizują spotkania,
- zapraszają do współpracy,
- spotykają się z sojusznikami, słuchają i zbierają pomysły na wsparcie,
- prezentują i argumentują swoje działania, potrzeby, oczekiwania,
- wymieniają usługi,
- dziękują za wsparcie.

Obszary ważne do pracy w zespole

Chcąc zadbać o dobrą współpracę w grupie dorosły musi zwrócić uwagę na 5 kluczowych obszarów pracy zespołowej:

1. Zaufanie,
2. Otwarta komunikacja,
3. Zaangażowanie,
4. Odpowiedzialność,
5. Dbałość o wyniki.

Opisał je Patrick Lencioni, amerykański publicysta, znawca zagadnień dotyczących współpracy, wskazując, że to od tych pięciu obszarów zależy efektywna praca zespołowa. W swojej koncepcji przedstawił te obszary jako 5 dysfunkcji, które często dotyczą grupy współpracujące w projekcie lub realizujące wspólne cele. Można je przedstawić w formie piramidy, u której podstaw leży zaufanie i otwarta komunikacja. Kolejnym ważnym obszarem jest zaangażowanie członków zespołu w podejmowanie wspólnych decyzji i działanie. Współodpowiedzialność i dbałość o wyniki to dziedziny, w których zespół koncentruje się na jakości swojej pracy i dotrzymanyaniu zobowiązań.

Rysunek 1. Pięć funkcji i dysfunkcji pracy zespołowej według Patricka Lencioniego

Źródło: P. Lencioni, Pięć dysfunkcji pracy zespołowej, Warszawa 2019.

Po czym poznasz, że członkowie grupy potrafią ze sobą współpracować??

Jeśli członkowie grupy mają do siebie zaufanie, to:

- Lubią ze sobą spędzać czas, czują się swobodnie w swoim gronie.
- Przyznają się do swoich słabości i błędów.
- Proszą o pomoc inne osoby w zespole, kiedy tego wymaga sytuacja.
- Stosują zasadę domniemania racji drugiej strony, zanim wyciągną negatywne wnioski, nie przypisują innym złych intencji.
- Doceniają i wykorzystują umiejętności i doświadczenia innych osób.
- Bez oporów przepraszają i przyjmują przeprosiny.
- Chętnie uczestniczą w spotkaniach i poszukują możliwości pracy grupowej.

Jeśli członkowie grupy otwarcie się ze sobą komunikują, to:

- Mają ożywione, ciekawe spotkania.
- Poznają i wykorzystują pomysły wszystkich osób w zespole.
- W rozmowach można usłyszeć różne opinie, pomysły, punkty widzenia, nie boją się wyrażać odmiennych zdań.

- Nazywają i rozwiązują problemy, jakie pojawiają się w zespole, w projekcie.
- Otwarcie dyskutują nad sprawami istotnymi dla zespołu.

Jeśli członkowie grupy są zaangażowani, to:

- Rozumieją kierunek działań i priorytety.
- Skupiają się na wspólnych celach.
- Rozwijają umiejętność uczenia się na błędach.
- Podejmują wspólnie decyzje.
- Dzielą się informacjami, są otwarci na uczenie się nowych kompetencji.

Jeśli członkowie grupy są współodpowiedzialni za projekt i jego cele, to:

- Zadania przydzielone mniejszym zespołom/osobom wykonywane są w terminie i z dbałością o jakość.
- Osoby czują wspólne zobowiązanie i to motywuje je do działania na rzecz ustalonych celów, wywiązywania się z przyjętych na siebie zadań.
- Członkowie grupy nie boją się udzielać sobie informacji zwrotnej w sytuacji, kiedy coś idzie źle.
- Szybko identyfikują potencjalne problemy, nastawieni są na szukanie rozwiązań i możliwych działań, nie koncentrują się na „szukaniu winnych”.

Jeśli dla członków grupy ważne są wspólne osiągnięcia, to:

- Minimalizują zachowania indywidualistyczne, nie są nastawieni na promowanie pojedynczych osób.
- Cieszą się z sukcesów i wyciągają wnioski z porażki.
- Unikają rozpraszania się, potrafią skupiać swoją uwagę i energię na zadaniach i celach.
- Nastawieni są na monitorowanie postępów w osiągnięciu postawionych przed grupą celów.

Opracowanie na podstawie książki: Patrick Lencioni, *Pięć dysfunkcji pracy zespołowej*, MT Biznes Sp. z o.o., Warszawa 2018.

ROLE GRUPOWE

Osoby w grupie mogą przyjmować różne role. Dobrze jest, kiedy mogą się „sprawdzić” w kilku z nich, poczuć, w której jest im najlepiej. Temu właśnie ma służyć zmienność ról w projektach *Równać Szanse*. Meredith Belbin, brytyjski teoretyk zarządzania specjalizujący się w zarządzaniu zespołami, opisał role, które mogą pełnić poszczególne osoby w zespole. Uważał, że istotne jest poznanie własnych predyspozycji do pełnienia konkretnej roli w grupie zadaniowej. Opracowane przez siebie role podzielił na trzy kategorie:

1. zorientowane na działanie,
2. zorientowana na ludzi,
3. zorientowane na myśl.

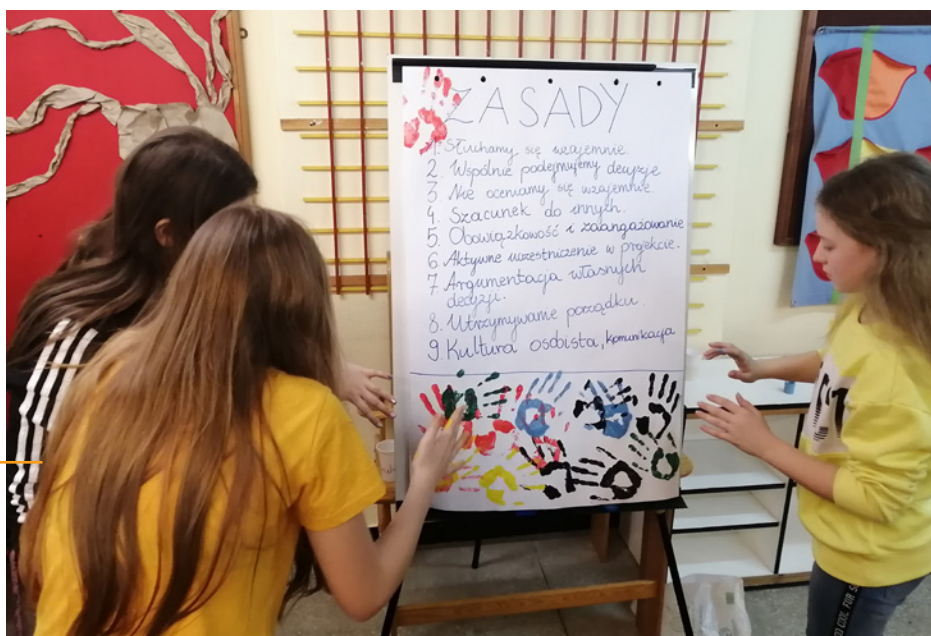
Obserwując członków grupy zwróć uwagę na ich sposób pracy w zespole, cechy charakterystyczne zachowań, które można przypisać do określonej roli. Istotne jest, że w zespołach najbardziej wydajnych i skutecznych są osoby o różnorodnych predyspozycjach, pełniące różne role.

Opisy ról pełnionych przez członków zespołu.

ROLE ZORIENTOWANE NA DZIAŁANIE

Lokomotywa

→ Rzuca wyzwanie zespołowi, stymuluje, angażuje innych do działania. Kwestionuje normy i znajduje najlepsze metody rozwiązywania problemów. Lubi zmieniać sposoby działania, aby upewnić się, że wszystkie możliwości zostały wzięte pod uwagę, a zespół nie popada w hamujące działanie samozadowolenie. Lokomotywa postrzega przeszkody jako ekscytujące wyzwania i zwykle ma odwagę naciskać, gdy inni mają już ochotę poddać się.

→ Silne nastawienie na działanie może powodować konflikty w grupie oraz mniejszą dbałość o komunikację nastawioną na wzmocnienie relacji.

Implementator

→ Załatwia wiele spraw zespołu. Przekształca pomysły i koncepcje w praktyczne działania i plany.

→ Dbą o dyscyplinę, dobrą organizację pracy, pracuje systematycznie i wydajnie.

→ To, co może utrudniać współpracę to nieelastyczność i niechęć do wprowadzania zmian, nawet kiedy z punktu widzenia celu wydaje się konieczna.

Perfekcjonista

→ Dbą o dokładność w realizacji projektu, zwraca uwagę na najmniejsze szczegóły.

→ Pilnuje przestrzegania terminów i motywuje zespół, aby upewnić się, że zadanie zostanie wykonane na czas.

→ Koncentracja na szczegółach, terminach, jakości pracy może utrudniać komunikację w grupie i psuć dobre relacje pomiędzy jej członkami.

ROLE ZORIENTOWANE NA LUDZI

Koordinator

→ Przyjmuje tradycyjną rolę lidera zespołu, prowadzi zespół do tego, co postrzega jako cel. Słucha zespołu, rozpoznaje to, co poszczególni członkowie wnoszą lub mogą wnieść do zespołu. Działa spokojnie, z wyrozumiałością i skutecznie deleguje zadania.

→ Może być postrzegany jako ktoś, kto „wyłącza się” innymi delegując im nawet swoje zadania.

Dusza Zespołu

→ Zapewnia wsparcie i dba o to, aby ludzie w zespole skutecznie współpracowali ze sobą.

→ Często pełni rolę negocjatora. Priorytetem jest dla niego spójność i dobre relacje w zespole, dlatego duży nacisk kładzie na wzajemną komunikację.

Wehikuł czasu,
Stowarzyszenie Ziemia
Krobska,
RS 2017

→ Chcąc zadbać o miłą atmosferę może wykazać się niezdecydowaniem podczas dyskusji i podejmowania decyzji, unikać konfrontacji.

Poszukiwacz Źródeł

→ Poszukiwacz Źródeł, czy inaczej Badacz Zasobów, analizuje dostępne opcje, zasoby i rozwija kontakty zewnętrzne w imieniu zespołu.

→ Często w pracy identyfikuje się i współpracuje z zewnętrznymi interesariuszami, aby pomóc zespołowi osiągnąć cel. Kładzie duży nacisk na relacje z innymi osobami, potrafi wykorzystać ich potencjał w pracy grupy projektowej.

→ Wysoki poziom optymizmu może sprawić, że kiedy straci entuzjazm do działania, straci także zainteresowanie i motywację.

ROLE ZORIENTOWANE NA MYŚL

Kreator

- Wymyśla nowe pomysły i podejścia; kreuje idee i rozwiązuje trudne problemy, jednakże często dzieje się to poza zespołem, w indywidualnej pracy.
- Silna koncentracja na nowatorskim podejściu sprawia, że jego pomysły mogą być niepraktyczne i niewykonalne, a praca koncepcyjna poza zespołem może skutkować tym, że inni członkowie nie rozumieją jego koncepcji. Może to skutkować zaburzeniem komunikacji w zespole.

Ewaluator

- Analizuje i ocenia pomysły, które wymyślają inni ludzie (często Kreatorzy). Zanim podejmie decyzję, dokładnie rozważa zalety i wady dostępnych opcji. Strategicznie podchodzi do wszystkich rozwiązań.
- Poprzez brak identyfikacji z pomysłami i ciągłe ich analizowanie, może osłabić motywację innych członków zespołu. Nie potrafi inspirować do działania i może być bardzo krytyczny.

Specjalista

- Ma specjalistyczną wiedzę i konkretne umiejętności potrzebne do wykonania pracy, co sytuuje go w zespole w roli eksperta.
- Jeśli jego „specjalizacja” ogranicza się do wąskiego zakresu wówczas może, poprzez zbyt dużą koncentrację na tym elemencie, stracić z pola widzenia całość zadania.

Na podstawie: <https://www.belbin.pl/o-nas/role-zespolowe-belbin> (20.12.2020)

METODA PROJEKTOWA

- Jest to najczęstszy sposób pracy w czasie realizacji celów w projekcie *Równać Szanse*.
- Przykład projektu, który może Cię zainspirować, to na przykład *Klub włoścykija*.

Jak zacząć realizować z młodzieżą projekt?

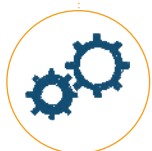
PRZED PROJEKTEM

- Planując działania w projekcie zadbaj, by wymagały one różnych umiejętności oraz, aby do ich realizacji potrzebna była grupa osób.
- Uwzględnij współpracę młodzieży z instytucjami i osobami spoza projektu.

ROZPOCZĘCIE PROJEKTU

- Podstawą współpracy jest zaufanie, dlatego rozpoczynając projekt poświęć czas na poznanie się młodych ludzi. Niech dowiedzą się o sobie. Przykładowe pytania: W czym są dobrzy? Co lubią a czego nie lubią robić? Co ich łączy z innymi w grupie, a co każdy z nich ma w sobie wyjątkowego? Dobrym pomysłem na integrację grupy jest wspólne działanie o charakterze zabawy w luźnej atmosferze. Może być to ognisko, gry planszowe, zabawy integracyjne. Ważne, by młodzi ludzie poczuli się w swoim towarzystwie w swobodnie.
- Współpraca uczestników projektu jest skoncentrowana wokół celów, dlatego poświęć czas na ich omówienie. Porozmawiacie także o celach rozwojowych dotyczących tego, czego nauczą się podczas wspólnego działania. Jest tu miejsce na poznanie oczekiwań członków grupy wobec projektu i skonfrontowanie ich z możliwościami ich spełnienia (tzw. urealnienie oczekiwań).
- Ustal z młodymi ludźmi zasady współpracy i komunikacji w grupie; spiszcie je w postaci kontraktu grupowego. Określcie zakres odpowiedzialności. Mogą w tym pomóc następujące pytania: Jak jest rola i odpowiedzialność dorosłego w projekcie? O czym będziecie decydować jako grupa? Jak będziecie podejmować decyzje? Jaka jest indywidualna odpowiedzialność każdego członka grupy?

DZIAŁANIA W PROJEKCIE

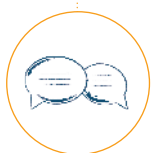
- Uczestnicy projektu działają w zmieniających się grupach tematycznych (zespołach zadaniowych), tworzonych do poszczególnych zadań (minimum 4/5 osobowych, o zróżnicowanych składach do realizacji danego etapu).

- Zespoły zadaniowe spotykają się częściej niż cała grupa. Częstotliwość spotkań zależy od zadania, optymalnie jeśli spotkania odbywają się nie rzadziej niż raz w tygodniu.
- Zadania w projekcie stawiane są przed zespołami zadaniowymi, powoływanymi każdorazowo przed realizacją poszczególnych działań, a odpowiedzialność spoczywa na całym zespole, nie zaś na poszczególnych osobach. Każde działanie składa się zwykle z kilku zadań.
- Ponieważ grupy i zespoły są zmieniane, zadaniem dorosłego jest moderowanie podziałem tak, aby dawać przestrzeń osobom mniej aktywnym, a jednocześnie zapobiegać „zawłaszczaniu” projektu przez liderów poszczególnych zespołów.
- Młodzi ludzie samodzielnie wyszukują instytucje, osoby, organizacje, media lokalne, które mogą wspierać działania w projekcie lub być ich beneficjentem. Samodzielnie się z nimi kontaktują, szukają obszaru możliwego wsparcia, współpracy.
- Uczestnicy projektu kontaktują się z osobami decyzyjnymi w społeczności lokalnej: wójtami, radnymi, sołtysami, dyrektorami szkół, przedsiębiorcami, itp.
- Młodzi ludzie samodzielnie dokonują wyborów, na przykład sprzętu, poprzez rozeznanie rynku, wyszukanie osób, które mogą im w tym pomóc. Dorosły stwarza warunki do zasięgnięcia rady u „ekspertów”.
- Młodzi ludzie samodzielnie kontaktują się z przedsiębiorcami, rezerwują transport, kupują bilety wstępu, dokonują zakupów niezbędnych dla realizacji projektu, itp.

SPOTKANIA PROJEKTOWE

- Członkowie poszczególnych zespołów spotykają się co najmniej raz w miesiącu całą grupą projektową, aby poinformować pozostałych uczestników o zaawansowaniu swoich działań.
- Podczas tych spotkań grupa podejmuje wspólnie decyzje dotyczące przyszłych działań. Spotkania są świetną okazją do rozwijania umiejętności prezentowania swoich pomysłów, opinii, zjednywania sobie innych, a także rezygnacji z własnych propozycji działań na rzecz kierunku ustalonego przez grupę.
- Integrowanie grupy to proces ciągły. Podczas spotkań projektowych nie może zabraknąć elementów gier, zabaw i ćwiczeń umożliwiających lepsze poznanie się. Te działania nie tylko scalają grupę, ale pozwalają także zadbać o właściwy poziom energii i pozytywne emocje w czasie pracy grupowej.

MONITORING EFEKTÓW

→ Monitoring przeprowadzany jest na poziomie całego zespołu projektowego, mniejszych grup zadaniowych i poszczególnych osób. Pytania, które pomagają zwrócić uwagę na proces realizacji zadania to na przykład: Co osiągnęliśmy jako zespół? Co udało nam się osiągnąć?

→ Na poziomie poszczególnych osób warto monitorować rozwój kompetencji związanych ze współpracą.

PROMOCJA DZIAŁAŃ W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Promując efekty i działania projektowe pokazujcie je jako wynik pracy zespołowej wszystkich uczestników projektu.

ŚWIĘTOWANIE I EWALUACJA

→ Świątując warto zadbać o aspekt radości z bycia w grupie, wspólnej pracy.

→ Wprowadź rytuały, które wzmacniają zespołowość, na przykład wspólna herbata, kawa, pizza „na zoomie”.

Na co warto zwracać uwagę?

→ Szukanie winnych w trudnych sytuacjach.

→ Indywidualne zadania zamiast grupowych, z góry naznaczone i niezmiennne role grupowe.

→ Wyręczanie młodych realizatorów projektu w kontakcie z instytucjami i dorosłymi.

→ Mała rotacja grup zadaniowych/tematycznych.

→ Mało różnorodna grupa projektowa; grupa, która wcześniej w innym kontekście funkcjonowała jako całość, na przykład klasa.

→ Hermetyczność grupy, trudność z przyjęciem i angażowaniem nowych członków do działań.

→ Rozproszenie odpowiedzialności czyli poczucie, że odpowiedzialność za wykonanie projektu leży po stronie innych, a nie mojej. Jeżeli nie ma jasno wyznaczonych zadań i przydzielonych do nich osób, to może się wydarzyć, że każda osoba w grupie pomyśli, że daną rzecz zrobi „któs inny” i w rezultacie jakaś czynność w ogóle nie zostanie wykonana.

Do refleksji

→ Rola konfliktu

Konflikt jest nieodłącznym elementem działania w grupie i życia społecznego. Może pełnić pozytywną lub negatywną rolę w rozwoju grupy. Wiele zależy od strategii, jakie przyjmą osoby zaangażowane w konflikt, od ich umiejętności komunikacyjnych i asertywności.

Radzenie sobie z konfliktami w grupie to jedna z umiejętności ważnych nie tylko dla młodzieży, ale również dla dorosłego moderatora. Warto więc zacząć od przyjrzenia się sobie i swoim poglądom na temat konfliktu.

Ćwiczenie dla dorosłego: Wypisz swoje preferencje dotyczące akceptowalnych i nieakceptowalnych sposobów prowadzenia dyskusji. Twoje spostrzeżenia mogą dotyczyć:

- Używanego języka,
- Tonacji głosu,
- Natężenia i ekspresji emocji,
- Angażowania się w dyskusję,
- Przerwywania wypowiedzi,
- Czasu wypowiedzi.

UMIEŚĆ POSZCZEGÓLNE ZACHOWANIA NA KONTINUUM.

ZUPEŁNIE NIEAKCEPTOWALNE

W PEŁNI AKCEPTOWALNE

Zapisz najważniejsze wnioski, które możesz wykorzystać w czasie pracy z młodzieżą.

Ćwiczenie to wykonane razem z grupą może być wstępem do wspólnego opracowania **zasad rozwiązywania konfliktu**.

Przebieg ćwiczenia

1. Proponując ćwiczenie, określ jaki jest jego cel, przedstaw korzyści wynikające z jego realizacji, aby zmotywować młodzież do udziału.
2. Na początku wszyscy członkowie zespołu uzupełniają arkusz zachowań akceptowalnych i trudnych do zaakceptowania.
3. W kolejnym kroku młodzi ludzie rozmawiają na temat swoich preferencji ze wszystkimi osobami w zespole, szukają różnic i podobieństw.
4. W ostatnim kroku cała grupa omawia swoje spostrzeżenia na temat podobieństw i różnic w potrzebach dotyczących prowadzenia dyskusji, ścierania się. Szczególną uwagę zwróć na obszary rozbieżności i, w odniesieniu do tych obszarów, sformułujcie konkretne zasady prowadzenia sporów. Zasady warto spisać i udostępnić zespołowi.

→ **W budowaniu współpracy w grupie ważne jest zaufanie i otwarta komunikacja.**

Wróć do fragmentu tekstu opisującego koncepcję Patricka Lencioniego (str. 62), zastanów się w jaki sposób możesz jako dorosły moderator zadbać o budowanie zaufania w grupie młodych ludzi. Jak wzmocnić otwartą, nastawioną na dostrzeganie i korzystanie z różnic komunikację?

Zapisz swoje pomysły.

Jak mogę wzmocnić zaufanie w grupie młodych?

Odpowiedzialność / Planowanie i realizacja projektu

Pawłoszewo w 3d
– dlaczego nie?
Stowarzyszenie
Mieszkańców
Krzydliny Wielkiej „Kreda”
RS 2019

ODPOWIEDZIALNOŚĆ to ważny wymiar działania współczesnego człowieka. Wyraża się ona w poczuciu, że jestem zobowiązany/a wykonać swoje zadania najlepiej jak potrafię. Odpowiedzialność możemy rozpatrywać także jako odpowiedzialność społeczną, czując solidarność z osobami żyjącymi obok nas, w środowisku lokalnym. Poczucie odpowiedzialności społecznej może się wyrażać w różnych działaniach wolontariackich i obywatelskich.

W Programie *Równać Szanse* odpowiedzialność jest ściśle związana z planowaniem, realizacją i doprowadzeniem do osiągnięcia założonych efektów. W tym obszarze ważne jest aktywne uczestniczenia młodzieży w wyznaczeniu celów i harmonogramu realizacji projektu. Chodzi także o to, by młodzi ludzie nauczyli się, w jaki sposób można z sukcesem dążyć do osiągnięcia zamierzonych celów.

Zastanów się: kiedy czujemy się szczególnie odpowiedzialni za jakieś zadania? Najczęściej jest tak, że im bardziej jesteśmy związani z zadaniem, uczestniczymy w jego planowaniu, uznajemy je za „swoje” i ważne w wymiarze społecznym i osobistym, tym bardziej czujemy się odpowiedzialni za jego pełną realizację. W projektach jest to możliwe wówczas, kiedy młodzież od samego początku planowania projektu jest partnerem w działaniach, a nie „wykonawcą” zaproponowanych przez ciebie zadań.

Jak to robimy?

ROLA DOROSŁEGO

→ Dbaj o to, żeby młodzież od samego początku uczestniczyła w planowaniu działań projektowych, tworzeniu harmonogramu, podziale odpowiedzialności za poszczególne zadania.

Przykład: Przypomnij jaki jest cel projektu i spytaj: Co po kolei możemy zrobić, żeby osiągnąć cel? Można to przeprowadzić w formie ćwiczenia: rozdaj młodzieży kartki A4 lub skorzystaj z wirtualnych białych tablic typu jamboard, milanote, mural, itp. Poproś, żeby uczestnicy projektu wypisali na nich wszystkie działania, które trzeba zrealizować w projekcie. Następnie, we wspólnej dyskusji przeanalizujcie ich zasadność, zwróćcie uwagę, czy są takie zadania, które, niezrealizowane, nie pozwolą na kontynuację wykonywania dalszych zadań. Czy są wreszcie te, które mogą być realizowane jednocześnie oraz, czy zadań nie zaplanowaliśmy zbyt dużo lub zbyt mało. Następnie uporządkujcie je chronologicznie.

Na tym etapie młodym ludziom trudność może sprawiać podzielną pracę nad zadaniami na konkretne etapy. Twoją rolą może być więc uczenie młodych ludzi, jak można analizować zadania pod kątem czynności niezbędnych do ich wykonania.

Przykład: Wybierz jedno zadanie z zaplanowanych do realizacji na początku projektu, na przykład organizacja wspólnego ogniska i, zaczynając od efektu końcowego, przeanalizujcie, jakie główne działania muszą zostać podjęte i w jakim czasie, aby było możliwe zrealizowanie danego celu. Po ustaleniu „kamieni milowych” podzielcie je wspólnie na konkretne czynności. W następnym kroku niech młodzi uczestnicy projektu podzielą się na grupy realizujące działania, podejmując osobiste decyzje, którym działaniem chcą się zająć. Po podziale na grupy realizujące poszczególne zadania zastanówcie się, czego każdy zespół będzie potrzebował do ich realizacji, na przykład budżetu, materiałów, wsparcia. Następnie przeanalizujcie możliwe zagrożenia, ryzyko, które mogą pojawić się podczas pracy i wypracujcie pomysły na ich zminimalizowanie lub uniknięcie.

→ Wspieraj młodych ludzi podczas działań, monitorując wspólnie z nimi ich realizację.

Przykład: Zapytaj, dzięki jakim działaniom udaje się osiągać poszczególne cele, co im idzie dobrze, czy mają jakieś problemy. Następnie wspólnie zastanówcie się nad możliwością nowych rozwiązań w trudnych sytuacjach. Często przypominaj, że każde zadanie w projekcie jest ważne i wszyscy pracujemy w celu osiągnięcia efektu końcowego.

→ Zachęcaj młodych ludzi, aby wyznaczali sobie indywidualne cele. Pytaj, czego osobiście chcą się nauczyć realizując projekt. Następnie wspieraj tworzenie ich indywidualnych planów rozwoju.

→ Uwrażliwiał młodziem na potrzeby różnych grup społeczności lokalnej, również tych z jakiegoś powodu dyskryminowanych i wykluczonych. Przypominaj o zasadzie solidarności społecznej prosząc, żeby młodzież rozejrzała się wokół siebie, przyjrzała się ich potrzebom kolegów, koleżanek z klasy, sąsiadów.

Przykład: Podczas jednego ze spotkań można stworzyć „mapę” lub listę potrzeb różnych grup w najbliższym otoczeniu i zastanowić się, czy i w jaki sposób działania zaplanowane w projekcie mogą im wyjść naprzeciw.

ROLA MŁODYCH UCZESTNIKÓW PROJEKTU

- Planują działania projektowe.
- Rozpisują zadania na konkretne etapy, ucząc się planowania i określania priorytetów.
- Biorą na siebie odpowiedzialność za realizację konkretnych kroków.
- Starają się dostrzegać potrzeby różnych grup i osób w swoim środowisku oraz łączyć je z zaplanowanymi działaniami w projekcie.
- Są świadomi konsekwencji swoich działań lub ich braku, dokonują auto-refleksji – co się stanie: jakie będą skutki tego, że nie wywiążą się z realizacji swojego zadania.
- W przypadku porażki, rozmawiają o niej i wyciągają wnioski. Uczą się traktować błędy jako poligon do rozwoju.

Działania w trakcie realizacji projektu

PRZED PROJEKTEM

- Porozmawiaj z młodymi ludźmi o tym, co znaczy dobrze planować działania? O co warto zadbać planując? Na jakie pytania trzeba poszukać odpowiedzi? Jakiej znają narzędzia wspierające planowanie? Wspólnie ustalcie, co wiecie a czego nie i w jaki sposób możecie uzupełnić swoją wiedzę.
- Młodzi ludzie są włączani w proces planowania realizacji projektu, w planowanie jego budżetu i wydatków. Wspólnie z dorosłym planują harmonogram.

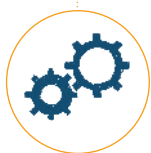
ROZPOCZĘCIE PROJEKTU

- Zadbaj, by młodzież dobrze poznała temat i „kamienie milowe” – główne działania realizowanego przez nich projektu.
- Zapoznaj lub (jeśli młodzi brali udział w jego tworzeniu) przypomnij budżet projektu i harmonogram realizacji.

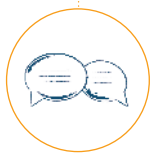
- Porozmawiajcie o celach rozwojowych i celach projektu, jaki będą realizować, upewnij się, że potrafią je nazwać i wiedzą dlaczego realizują projekt.
- Omówcie, jakie są wymagania realizowanego projektu i możliwe konsekwencje niedotrzymania ustaleń harmonogramu i budżetu. Wpłyne to na zwiększenie odpowiedzialności i lepsze rozumienie konsekwencji działań.
- Pamiętaj, że konsekwencje to nie „kary”, a bardziej przewidywane następstwa podjętych lub zaniechanych działań, na przykład konsekwencją odejścia z grupy jednego z członków może być niezrealizowanie części zadań, a racjonalne zakupy sprzętu mogą pozwolić zaoszczędzić pieniądze, które będzie można przeznaczyć choćby na wspólne ognisko.

DZIAŁANIA W PROJEKCIE

- Pozwól młodym ludziom samodzielnie działać i doświadczać skutków podejmowanych decyzji. Pamiętaj, że działanie i doświadczanie konsekwencji tych działań rozwija odpowiedzialność.
- Stwórz warunki, aby młodzi uczestnicy projektu mogli samodzielnie planować wyjazdy edukacyjne i kalkulować ich budżety.
- Daj przestrzeń młodzieży do wyznaczania i realizacji celów krótkookresowych.
- Zachęć młodych ludzi do stawiania sobie indywidualnych celów w projekcie i wspieraj w ich realizacji.

SPOTKANIA PROJEKTOWE

- Podczas spotkań młodzież powinna wymieniać się informacjami o statusie realizacji działań. Zadbanie o wyrównany poziom wiedzy na temat projektu jest konieczne przy angażowaniu całej grupy i budowaniu poczucia współodpowiedzialności za osiągnięcie celów.
- Decyzje podejmuj razem z młodymi ludźmi. Zadawaj pytania o ich konsekwencje widziane z różnych perspektyw, na przykład: jak ta decyzja wpłynie na budżet projektu? Co zyska na tym grupa? Jakie znaczenie będzie miała dla końcowego efektu projektu? Jak zostanie odebrana przez mieszkańców? Jakie są jej najlepsze, a jakie najgorsze konsekwencje?
- Dopuść możliwość, że młodzi uczestnicy projektu mogą popełniać błędy. Wspieraj ich w wyciąganiu wniosków z porażek i braniu ich pod uwagę, gdy ponownie znajdą się w trudnej sytuacji. Spotkania całej grupy tworzą przestrzeń do takiej pracy.

MONITORING EFEKTÓW

Ważne jest, by założone w harmonogramie działania były na bieżąco monitorowane i omawiane z młodymi ludźmi. Grupa może sama wypracować sposób kontroli.

PROMOCJA DZIAŁAŃ W ŚRODOWISKU LOKALNYM

- Promowanie działań młodych ludzi traktuj jako równoległy projekt. Zadbaj, by działania promocyjne były zaplanowane. Stwórzcie harmonogram działań promocyjnych.

Pamiętaj, że wydarzenie promujemy przed jego realizacją, następnie pokazujemy jego przebieg i osiągnięte efekty.

ŚWIĘTOWANIE I EWALUACJA

Świętując zadbaj, by nie koncentrować się tylko na efekcie, ale również drodze, jaką młodzi ludzie pokonali w trakcie realizacji projektu. Pozwól im wspólnie docenić odwagę w podejmowaniu decyzji i wytrwałość w realizacji działań. Pomóż spojrzeć też na to, co było według młodzieży niepowodzeniem, porażką. Zwróć uwagę, jak wyciągnięte z tych sytuacji wnioski wpłynęły na dalsze działania, czy i w jaki sposób pozwoliły poprawić jakość pracy.

Na co warto uważać?

- Niedookreślone obszary odpowiedzialności w projekcie; o czym decydują samodzielnie młodzi uczestnicy projektu, co powinni konsultować z dorosłym moderatorem.
- Brak świadomości u młodych ludzi, jakie konsekwencje powoduje ich działanie lub jego brak.
- Silna i dyrektywna rola dorosłego lub młodzieżowego lidera grupy. W takiej sytuacji cała odpowiedzialność za projekt skupia się na jednej osobie, pozostali są tylko realizatorami zadań.
- Dawanie gotowych rozwiązań zamiast wspierania młodzieży w szukaniu rozwiązań.
- Zbyt duże lub zbyt małe wsparcie w uczeniu się tego, co znaczy dobrze planować i z jakich narzędzi warto korzystać, będzie powodowało bierność młodzieży.

Do refleksji

Porażki i niepowodzenia są naturalną częścią naszego życia. Ważna lekcja, jaką młodzi ludzie wnoszą z realizacji projektu, to umiejętność uczenia się na błędach.

Poniżej opisane zostały 4 kroki konstruktywnego radzenia sobie z porażką. Pomogą ci one przeprowadzić grupę przez niepowodzenie. Żeby je dobrze zrozumieć, zacznij od przeanalizowania ich na konkretnym przykładzie dowolnej porażki ze swojego życia.

Przypomnij sobie swoje niepowodzenie, coś co ci się nie udało. Nazwij czego ono dotyczyło.

Krok1

Skoncentruj się na emocjach. Przypomnij sobie, co czułeś/eś w sytuacji porażki? Co dla ciebie było porażką? Daj sobie chwilę, żeby przywołać towarzyszące ci emocje. Wypisz je. Następnie przypomnij sobie, jakie działania podjąłeś/podjęłaś, żeby zmniejszyć nieprzyjemne uczucia, na przykład rozmowa

Król jedzie, czyli historia o tym, jak Wohyń przygotowywał się do wizyty króla, Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Wohyń ECHO w Woyniu, RS 2019

z bliskimi, bieganie lub inna aktywność fizyczna, zajęcie się czymś w celu odwrócenia uwagi.

Krok 2

Przeanalizuj to, co się rzeczywiście wydarzyło. Co zrobiłeś/łaś dobrze, a co twoim zdaniem nie zadziałało? Oddziel elementy, na które miałaś/teś wpływ, od tych które były niezależne od ciebie? Te, które mogłeś przewidzieć i te nieprzewidywalne. Spisz swoje przemyślenia.

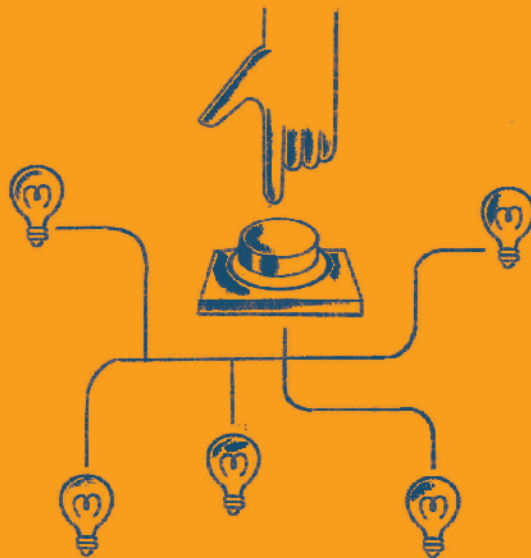
Krok 3

Skoncentruj się na strefie wpływu. Co chciałabyś/chciałbyś zrobić inaczej, gdybyś znalazł/a się w podobnej sytuacji? Czego nauczyła cię ta konkretna sytuacja?

Krok 4

Wypróbuj nowe sposoby działania. Zwróć uwagę i docień pozytywne efekty zmiany.

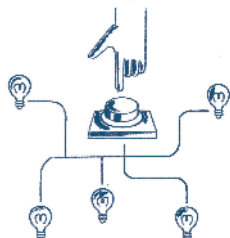

Duma / Sprawczość / Obecność młodzieży w życiu publicznym

Znajdźmy Coś Razem,
Fundacja Działaj do Woli
w Woli Cygowskiej,
RS 2019

Projekty Równać Szanse są bardzo dobrą okazją do **wzmacniania sprawczości** młodzieży **i jej wiary we własne siły**. Jest to możliwe wtedy, kiedy młodzi ludzie nie tylko czują się twórcami i realizatorami projektu, ale także wówczas, kiedy mogą się tym pochwalić przed innymi – rodzicami, kolegami, władzami, społecznością lokalną.

To bardzo ważne, kiedy młodzi czują dumę ze swojej ciężkiej pracy, która pozwoliła im osiągnąć założone cele. Jeszcze lepiej jest, kiedy tę pracę mogą zademonstrować innym, a ich wysiłek i pomysłowość zostaną docenione.

Poczucie sprawczości jest kluczowe dla kształtowania postaw obywatelskich; pokazuje, że warto się angażować bo zaangażowanie ma sens i przynosi wymierne efekty.

Jak to robimy?

Rozwijanie poczucia sprawczości młodzieży w życiu społecznym.

ROLA DOROSŁEGO

→ Podczas etapu planowania działań wspieraj młodzież zadając pytania i uzgadniając pomysły na rozwiązania w każdym z obszarów.

Przykładowe pytania dotyczące promowania efektów działań:

- Jakie macie pomysły, by wspólnie się cieszyć i świętować nasze sukcesy – te większe i te mniejsze?
- W jaki sposób będziemy promować w środowisku nasze działania i efekty jakie osiągnęliśmy, na przykład wśród rówieśników, rodziców, mieszkańców, osób znaczących ?
- Jak pokażemy mieszkańcom efekty naszych działań ?
- Jakie macie pomysły na promocję?
- Jakie waszym zdaniem są najskuteczniejsze formy i metody promocji wśród rodziców, kolegów, lokalnych władz?
- Jak często będziemy promować efekty i na jakich etapach realizacji działań?
- Co i w jaki sposób chcecie o sobie przekazać innym?
- Kto może nas wesprzeć w promocji?

→ Dbaj, by przynajmniej raz na kwartał wspólnie świętować sukcesy, zakończenie kolejnych etapów pracy, cieszyć i podkreślać, zauważać zgromadzone doświadczenia, nowe umiejętności oraz wspólne działanie i bycie częścią grupy.

→ Wspieraj młodych ludzi w samodzielnym wykonaniu zadań, działań.

Przykładowe komunikaty motywujące do działania:

Komunikat „doceniam to”.

Stwierdzenie, które podkreśla, co rzeczywiście w młodym człowieku doceniasz; uświadomienie mu, że robi coś ważnego i każdy wysiłek jest doceniany na przykład: *Dziękuję; Doceniam to; Jestem dumny/a z ciebie; Podoba mi się sposób, w jaki to zrobiłeś; Dziękuję, że spróbowałeś; Dziękuję, że się nie poddałeś*, itp.

Komunikat „jestem z tobą”.

Komunikat wyrażający empatię i zrozumienie, szczególnie w sytuacjach trudnych, gdy młodzi ludzie napotykać na trudności w realizacji projektu, na przykład: *Jestem przy tobie; Mnie się też zdarzyło popełnić taki błąd; Domyślałam się, że martwicie się o ten projekt; Rozumiem, dlaczego to zrobiłeś/aś (tak postąpiłeś/aś).*

Zauważanie.

Poświęcenie uwagi, udzielenie wsparcia na przykład: dotyk (poklepanie po ramieniu, przybicie „piątki”); kontakt wzrokowy (spojrzenie, nawiązanie kontaktu wzrokowego, który sygnalizuje całkowitą uwagę). Potwierdzenie, poinformowanie, że to co robi młody człowiek to dobra droga realizacji działania: *Tak, to dobra droga; Dobrze; Jest ok; Tak dalej.*

→ Dbaj o to, by wszystkie zadania samodzielnie wykonane przez młodych uczestników projektu były promowane jako ich działania, a nie działania dorosłych.

→ W sytuacji porażki prowadź dyskusję z młodymi ludźmi odnośnie wartości porażki, tego czego ona uczy, jakie wnioski na przyszłość można wyciągnąć. Staraj się pokazać, że, mimo iż porażka jest emocjonalnie trudnym przeżyciem, to wiele uczy i w efekcie nas wzmacnia. Jeśli wyciągniemy z niej wnioski, czyni nas bardziej świadomymi i sprawczymi w przyszłości.

ROLA MŁODYCH LUDZI

→ Samodzielnie realizują wszystkie działania.

→ Zauważają i nazywają sukcesy, efekty swoich działań.

→ Wyciągają konstruktywne wnioski z trudności i porażek w działaniach, określają ich przyczyny i wypracowują rozwiązania, które mogą im w przyszłości zapobiec.

- Dokonują autorefleksji, odpowiadając na pytania: Co zrobili dobrze? Które zachowania pomogły im osiągnąć cel i zrealizować zadanie? Z czego są dumni?
- Uczą się analizować swoje działania, przyjmować informacje zwrotne (w tym pochwały i krytykę).
- Planują promocję działań, dobierają jej różne formy i metody.
- Pokazują rówieśnikom, dorosłym, mieszkańcom, efekty swoich działań.
- Organizują wspólne spotkania, wystawy, gale, wywiady, pikniki, itp.
- Cieszą się z sukcesów, wspólnie świętują, podkreślając efekty działań.

Działania w trakcie realizacji projektu

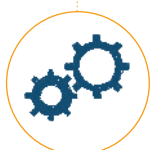
PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI PROJEKTU

Wspólnie z młodymi uczestnikami projektu zbieraj pomysły na różne sposoby świętowania, publicznego prezentowania swoich osiągnięć i uwzględnij je w planach projektu.

ROZPOCZĘCIE PROJEKTU

- Już na początku projektu omów z młodymi ludźmi założenia promocji: kanały upowszechniania, grupy docelowe, cele promocji, częstotliwość.
- Omów z młodzieżą, co potrafią już robić, a czego i w jaki sposób muszą się nauczyć, by skutecznie prowadzić działania promocyjne.
- Omówcie, w jaki sposób można zadbać, by promocja była stałym i ważnym elementem realizacji projektu.

DZIAŁANIA W PROJEKCIE

- Projekt realizowany przez młodzież musi umożliwić każdemu członkowi grupy osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości. Pamiętaj, że w czasie

Nawet pod prąd,
Gminna Biblioteka
Publiczna w Świątkach,
RS 2019

realizacji nie każdy musi być liderem, ale każdy musi mieć ważne miejsce i rolę. Warto podkreślać wagę każdego, nawet najmniejszego działania na rzecz realizacji całego projektu.

→ Młodzież ma prawo do popełniania błędów, a nawet do porażki. Twoją rolą jest omówienie przyczyn niepowodzenia i zachęcenie młodych do podjęcia ponownej próby działań.

→ Przy każdej publicznej prezentacji młodzi ludzie powinni mieć stworzoną przestrzeń do promowania swoich działań: opowiadania o nich, pokazywania efektów, itp.

→ Jeśli jest taka możliwość, warto tworzyć okazje do spotkania młodzieży z innymi grupami projektowymi, najlepiej z całej Polski. Dzięki temu młodzi mogą nie tylko poznać się, wymienić doświadczenia, ale i poczuć się częścią większej społeczności. Zbudowane w ten sposób przekonanie, że w innych częściach kraju są podobne grupy, które realizują ciekawe projekty, wzmacnia poczucie dumy z własnego projektu, własnej grupy i z siebie.

SPOTKANIA PROJEKTOWE

→ Omawiając z młodzieżą działania zakończone sukcesem bądź wyczerpany na zwroty, które odbierają młodym sprawstwo na przykład: udało nam się, musimy zrobić, nie udało nam się, itp.

→ Warto dopytywać: W jaki sposób osiągnęliście taki efekt? Czy na pewno musicie tak postąpić, może są inne opcje? Jakie? Co wybieracie? Zadając tego typu pytania i wspierając poczucie sprawstwa wzmacniasz związek między działaniem a jego konsekwencjami, oraz umacniasz postawę proaktywną.

MONITORING EFEKTÓW

Poczucie sprawstwa, bycia współautorem działań projektowych jest warunkiem koniecznym do poczucia dumy z ich efektów. Dlatego podczas bieżącego monitoringu sprawdzaj, na ile każda osoba w grupie czuje, że ma wkład w działania grupy, w realizację założonych celów.

PROMOCJA DZIAŁAŃ W ŚRODOWISKU LOKALNYM

→ Zadbaj, by młodzi ludzie mieli możliwość publicznej prezentacji swoich działań zarówno w ich trakcie, jak i na zakończenie realizacji projektu. Prowadźcie między innymi fanpage, stronę internetową, organizujcie wystawy i występy.

→ Wzmacniaj działania, w których młodzi ludzie informują środowisko lokalne o swoim projekcie promując jego założenia i działania.

ŚWIĘTOWANIE I EWALUACJA

→ Podkreślaj, że sukces projektu jest przede wszystkim sukcesem młodzieży, a nie organizacji, samorządu czy osób dorosłych.

→ Zwracaj uwagę, że sukces zawsze odnosi cała grupa; nie wyróżniaj indywidualnych osób.

→ Kiedy planujecie wydarzenie uświetniające koniec projektu, na przykład premierę spektaklu lub widowiska, zwrócić uwagę na przygotowanie młodzieży organizując wcześniejsze prezentacje dla grup „bezpiecznych” – dzieci, seniorów, mniejszych grup. Nie ograniczajcie przygotowań tylko do prób bez zewnętrznych odbiorców.

→ Stwórz okazję do świętowania wewnątrz grupy zakończenia projektu. Niech młodzi mają czas na mniej publiczne i swobodniejsze okazanie radości z osiągnięcia celów.

Na co warto uważać?

- Dorośli przypiszą sobie działania młodzieży.
- Dorośli wyręczają młodych uczestników projektu w działaniach, zamiast „trzymać ręce z tyłu”.
- Porażka nie jest przeanalizowana i podcina skrzydła zamiast wzmacniać młodych ludzi.
- Młodzi uczestnicy projektu koncentrują się na realizacji projektu, pomijając promocję i informowanie społeczności lokalnej o podejmowanych działaniach i ich efektach.
- Brak publicznego świętowania zakończenia projektu.
- Promowanie jednostek skutkujące brakiem poczucia sprawstwa i odpowiedzialności za wynik u wszystkich uczestników projektu.

CATWALK,
Stowarzyszenie Rozwoju
Ziemi Grzegorzewskiej
w Grzegorzewie
RS 2014

Do refleksji

Młodzi uczestnicy projektu rozwijają poczucie dumy i sprawstwa dzięki realizowanym działaniom w projekcie. Ważna jest też sprawczość i duma dorosłego koordynatora zaangażowanego w działanie z młodzieżą.

Zastanów się, z czego ty chciałbyś być, czy też jesteś dumny, wspierając młodych ludzi w rozwoju. Zapisz poniżej te zagadnienia, zadбай, by były one bardzo konkretnie nazwane i uwzględniające różne obszary (na przykład postępy młodych, konkretne umiejętności, skuteczność własnych działań w rozwijaniu młodzieży, zmian w swoim zachowaniu, przekonaniach, itp.).

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....
- 4 .....
- 5 .....

JESTEM DUMNA,
ŻE ZACZAŁAM ...

JESTEM DUMNA,
ŻE PRZESTAŁAM ...

JESTEM DUMNA,
ŻE MŁODZI ...

JESTEM
DUMNA, Z ...

Zamiast zakończenia

Strachy na wróble,
Fundacja Podkarpackie
Centrum Hipoterapii
w Błażowej,
RS 2014

Nasza publikacja jest syntetycznym opisem najważniejszych zasad, sposobów, narzędzi i metod, którymi powinni kierować się ludzie dorośli, chcący skutecznie pracować z młodzieżą. **Działać z młodzieżą**, a nie dla młodzieży. Jest to metoda sprawdzona w tysiącach miejsc w Polsce, za którą stoją dziesiątki tysięcy potwierdzonych życiorysów młodych ludzi.

We współczesnym świecie, jedyne czego możemy być pewni, to zmiany. Dlatego Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności zawsze stara się patrzeć w przyszłość. Cyklicznie, co kilka lat, przeglądany jest strategiczny Program działań. Przeprowadzamy analizę dostępnych badań naukowych i rozmawiamy z ekspertami z wielu dziedzin, a także z praktykami realizującymi projekty w ramach Programu. W ten sposób uaktualnione zostały jego cele, zasady i narzędzia realizacji. Mamy nadzieję, że będą one jeszcze lepiej przygotowywały młodych ludzi do startu w dorosłe życie i mierzenia się z wyzwaniami, które niesie szybko zmieniający się świat.

Chcemy, aby w przyszłych edycjach Programu młodzi ludzie rozwijali kompetencje społeczne i emocjonalne. Dla Programu *Równać Szanse* kluczowe zawsze było (i nadal pozostaje) to, by dawać młodym szanse. Chcemy, aby dzięki udziałowi w projektach społecznych młodzi ludzie przygotowali się do samodzielnego i świadomego podejmowania decyzji dotyczących ich obecnego i przyszłego życia. Mamy nadzieję, że niezależnie od wybranej ścieżki edukacyjnej, tego, gdzie i jaką karierę zawodową zbudują, doświadczenie to pomoże im stać się świadomymi obywatelami, aktywnymi w lokalnej społeczności.

Wierzmy, że ta publikacja, jak i WASZ udział w nowych edycjach Programu *Równać Szanse*, pozwoli kolejnym pokoleniom dobrze wystartować w dorosłe życie.

Radosław Jasiński

Dyrektor Programowy

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności

O autorkach

Iwona Kirstein

Psycholog, trener i konsultant HR.

Z programem *Równać Szanse* jest związana od 2015 roku. Pracowała w roli eksperta, a obecnie jest członkiem kadry trenerskiej i moderuje fora lokalne. Prowadzi szkolenia przygotowujące koordynatorów do pracy z młodzieżą oraz wspiera program rozwojowy skierowany do Młodzieżowych Liderów.

Od 2002r. prowadzi szkolenia, warsztaty, coachingi, tworzy i realizuje projekty rozwojowe i wdraża narzędzia HR w organizacjach biznesowych. Pracuje głównie z menedżerami, zespołami i działami HR. Specjalizacja trenerska to kompetencje menedżerskie, budowanie zespołów i kompetencje osobiste w tym zarządzanie emocjami.

Katarzyna Braun

Pedagog, trener i nauczyciel akademicki.

Z programem *Równać Szanse* jest związana od 2002 roku – jako koordynator projektów, partner lokalny, ekspert, obecnie – trener.

Od 1999 roku związana ze Stowarzyszeniem Centrum Wolontariatu w Lublinie, gdzie współtworzyła liczne programy na rzecz Osób wykluczonych społecznie. W sposób szczególny angażuje się w programy wychowawcze oparte na wolontariacie. Od 2009 roku pracuje jako nauczyciel akademicki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie prowadzi zajęcia m.in. z pedagogiki społecznej, diagnozy środowiska, wolontariatu.

Danuta Daszkiewicz

Pedagog, rekomendowany trener
Polskiego Towarzystwa Psychologicznego,
coach.

Z programem *Równać Szanse* jest związana od 2010 roku – jako trener, ekspert, konsultant merytoryczny publikacji projektów modelowych. Prowadzi szkolenia przygotowujące koordynatorów do pracy z młodzieżą, konsultuje merytorycznie publikacje projektów modelowych, prowadzi szkolenia skierowane do Młodzieżowych Liderów.

Od 2015 roku pracuje na studiach podyplomowych w Kujawsko Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy prowadząc treningi interpersonalne, rozwojowe dla studentów.

Współzałożyciel Stowarzyszenia „Dorośli-Dzieciom” w Sępólnie Krajeńskim. Angażuje się w projekty wspierające rozwój dzieci, młodzieży i organizacji pozarządowych.

Od 2013 roku zarządza Centrum Małego Dziecka i Rodziny w Sępólnie Krajeńskim wdrażając nowoczesne koncepcje pracy z dzieckiem i rodziną.

Publikacja powstała w ramach Programu Równać Szanse
Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego
przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży w latach 2001-2021.

AUTORZY:

Katarzyna Braun
Danuta Daszkiewicz
Iwona Kirstein

REDAKTOR WYDANIA:

Paweł Walecki

REDAKCJA:

Katarzyna Szczepkowska

KOREKTA:

Magdalena Niedźwiedzka

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD:

 RZECZYOBRAZKOWE

WYDAWCA:

Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży
ul. Kredytowa 6/20, 00-062 Warszawa

DRUK I OPRAWA:

Duo Studio
ul. Tumska 4/1, 02-430 Warszawa

Publikacja dostępna na licencji Uznanie autorstwa – Użycie
niekomercyjne 4.0 Międzynarodowe (Creative Commons CC-BY-NC)
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl>

Publikacja dostępna na stronie www.rownacszanse.pl

Warszawa 2021

ISBN 978-83-943460-1-0

W trosce o środowisko książkę wydrukowano na papierze
Munken Lynx Rough, który posiada certyfikat EU Ecolabel oraz FSC.

O PROGRAMIE:

Program Równać Szanse to Program Polsko–Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowany przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży w latach 2001-2021. Celem Programu jest wyrównanie szans młodych ludzi na dobry start w dorosłe życie. Chodzi o sytuację, w której młody człowiek z małej miejscowości potrafi samodzielnie i świadomie wyznaczać sobie cele, mając w perspektywie własną karierę.

Program Równać Szanse kierowany jest do młodzieży w wieku 13-19 lat z miejscowości, w których mieszka nie więcej niż 20 tys. osób. Chcemy, by za sprawą ciekawych projektów realizowanych przez lokalne organizacje pozarządowe, biblioteki i domy kultury, młodzi ludzie podnosili swoje kompetencje społeczne.

Program składa się z kilku elementów:

1. dotacji, które przyznajemy w ramach konkursów grantowych;
2. wsparcia merytorycznego realizatorów projektów, w postaci szkoleń, konsultacji, wizyt w trakcie realizacji projektów;
3. serwisu www.rownacszanse.pl promującego Program i systemu internetowego wspomagającego realizację ponad 150 projektów w skali roku.

Przez 20 lat otrzymaliśmy ponad 20 000 aplikacji, spośród których wybraliśmy blisko 3 500 projektów i przyznaliśmy dotacje na łączną kwotę 40 675 000 zł. W projektach wzięło udział prawie 150 000 młodych ludzi, a ich działania objęły blisko 500 000 osób. Współpracowaliśmy z ponad 2 000 organizacjami i instytucjami. Około 7 500 osób wzięło udział w szkoleniach i zostało przygotowanych do pracy z młodzieżą.

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

POLSKA FUNDACJA
DZIECI I MŁODZIEŻY